

DUURZAAM DURVEN DELEN

POLITIEK PROGRAMMA DWARS. GROENLINKSE JONGEREN

WERKTITEL: PEACE. LOVE EN KIKKERERWTEN

Inhoudsopgave

Inleiding

Hoofdsuk 1	– Een Rechtvaardige en Democratische Basis	2
Hoofdstuk 2	– Recht op Vrijheid	4
Hoofdstuk 3	– De Klimaatcrisis Oplossen	6
Hoofdstuk 4	– Een Eerlijke Economie	8
Hoofdstuk 5	– Zekerheid van Bestaan	10
Hoofdstuk 6	– Kansen om je te Ontwikkelen	14
Hoofdstuk 7	– Gewoon Bijzonder Zijn	17
Hoofdstuk 8	– Mens en Natuur in Evenwicht	19
Hoofdstuk 9	– Een Gezond Voedselsysteem	21
Hoofdstuk 10	– Zorg voor Elkaar	22
Hoofdstuk 11	– Veiligheid voor Iedereen	25
Hoofdstuk 12	– Een Wereldwijde Gemeenschap	26
Begrippenlijst		29

Groene, linkse en inclusieve politiek heeft de toekomst. Er worden eindelijk maatregelen voorgesteld om de klimaatcrisis tegen te gaan. Er wordt aandacht gevraagd voor betere lonen en een gezondere werkdruk. Er is eindelijk discussie over diepgeworteld racisme, seksisme en andere vormen van discriminatie in onze samenleving. Maar het blijft nog te vaak bij mooie woorden, terwijl er daden nodig zijn om deze problemen op te lossen. Om de klimaatcrisis een halt toe te roepen, moet de uitstoot van broeikasgassen veel sneller omlaag. Om mensen uit de armoede te helpen, moeten de lonen stijgen en is er een sterker sociaal vangnet nodig. En om te zorgen dat écht iedereen mee kan doen, moet er een grote cultuurverandering komen richting een inclusievere samenleving. We kunnen en moeten nu grote stappen zetten richting onze ideale wereld. Daarom is ons idealisme ook realistisch: de idealen van DWARS zijn de oplossingen voor de problemen van nu.

Voor DWARS zijn drie kernwaarden belangrijk: duurzaamheid, solidariteit en persoonlijke vrijheid. Vrede en democratie zijn hier belangrijke voorwaarden voor. Deze waarden uit ons beginselprogramma zijn in dit politiek programma op een nieuwe manier tot uiting gebracht. Verder staat DWARS voor inclusiviteit: iedereen heeft het recht om te zijn en om dat op hun eigen manier te doen. De samenleving maken we met elkaar en iedereen heeft daarin een plekje. Kansen creëren we samen, we zorgen voor elkaar en we staan op tegen onrechtvaardigheid. We kiezen voor een duurzaam evenwicht tussen mens, dier en planeet. DWARS kijkt verder dan het hier en nu. We pakken problemen het liefst wereldwijd aan, maar zijn niet bang om lokaal of nationaal een voorbeeld neer te zetten. We schuiven problemen niet door naar volgende generaties, maar werken nú aan echte oplossingen.

In dit programma is ieder hoofdstuk gebaseerd op een DWARSe ideaal. Vaak is het onderwerp van een hoofdstuk een directe kernwaarde en soms is die van een kernwaarde afgeleid. Bij het openslaan van de inhoudsopgave kun je direct zien waar wij voor staan: DWARS wil een rechtvaardige basis, DWARS wil recht op vrijheid, en zo verder. We zijn idealistisch en

realistisch. Zo zijn ook de hoofdstukken geschreven: een omschrijving van het ideaal, gevolgd door concrete punten hoe we dat ideaal willen bereiken.

Dit programma vormt de rode draad van DWARSe politiek. Maar het blijft niet bij woorden. Dit is onze visie voor een betere wereld. Om die te verspreiden hebben we iedereen hulp nodig. Door met dit programma de straat op te gaan, onze moederpartij aan te spreken en zowel online als offline het debat te voeren, maken we samen de wereld een stukje beter.

Daarom wensen we je niet alleen veel leesplezier, maar vooral ook veel succes!

Liefs,

Anne van Gemst

Nol van Gerven

Sander van der Goes

Ahmet Kargin

Wouter Ubbink

Veerle van Wijk

Hoofdstuk 1 - Een Rechtvaardige en Democratische Basis

DWARS staat voor een vrije en open samenleving. Onze rechtsstaat die deze vrijheden en rechten mogelijk maakt is dan ook van groot belang. Het is belangrijk dat iedereen toegang heeft tot dat recht. We hebben veel geluk met een vrij transparante en democratische overheid. Dit neemt niet weg dat onze overheden op veel vlakken nog flink transparanter en democratischer kunnen en moeten worden. Iedereen moet mee kunnen doen en zeggenschap kunnen hebben in onze democratie.

Rechtsstaat

1. DWARS streeft naar de afschaffing van de monarchie: een niet-verkozen staatshoofd is onacceptabel in een democratisch land. Nederland krijgt een republikeins staatsbestel met aan het hoofd een gekozen president met alleen ceremoniële bevoegdheden, die verantwoording aflegt aan het parlement.
2. De Eerste Kamer moet worden hervormd met als doel terug te gaan naar haar kerntaak: het evalueren van de grondwettelijkheid en uitvoerbaarheid van wetsvoorstellen.
3. Daarnaast moet een onafhankelijke commissie de taak krijgen om de Eerste Kamer te controleren op integriteit, om zo belangenverstremming te voorkomen.
4. Het recht op demonstratie is een groot goed. Ook burgerlijke ongehoorzaamheidsacties zijn soms een waardevol protestmiddel. In alle gevallen houdt de vrijheid om te demonstreren op wanneer de fysieke veiligheid van de aangesprokene of omstanders in gevaar komt en wanneer er sprake is van intimidatie van individuen.
5. DWARS wil dat de volgende mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties rechtstreekse werking krijgen in het Nederlands recht: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Kinderrechtenverdrag, het Vrouwenrechtenverdrag en het Verdrag voor Mensen met een Beperking.

Justitie

6. DWARS staat voor een onafhankelijke rechtspraak in Nederland én in de rest van de wereld. Om mensen die misdaden hebben gepleegd te kunnen vervolgen, kan Europese en internationale samenwerking gebruikt worden. Dit, zodat criminelen niet ergens anders op vrije voeten blijven en criminele activiteiten niet kunnen voortzetten.
7. Iedereen moet ongeacht inkomen gebruik kunnen maken van rechtsbijstand. De bezuinigingen op de sociale advocatuur worden teruggedraaid.
8. Voor criminaliteit geldt: voorkomen is beter dan genezen. DWARS gelooft dat het aanpakken van de fundamentele oorzaken van criminaliteit, zoals kansarmoede, daarom belangrijk is. Niet alle vormen van criminaliteit worden hiermee voorkomen.
9. Om te kunnen voorkomen dat mensen voor de criminaliteit kiezen zetten we in op preventie en integratie. Voor witteboordencriminelen geldt dit niet. DWARS vindt dat er meer moet worden gekeken naar de toplaag van de criminaliteit en minder naar de uitvoerende kant van deze criminaliteit.
10. DWARS vindt dat er meer aandacht moet komen voor zedenzaken. Slachtoffers worden niet vanuit wantrouwen benaderd en de duur van het proces in zedenzaken wordt verkort. Dit, zodat slachtoffers niet langdurig met hun trauma geconfronteerd blijven worden en aan psychologisch en fysiek herstel kunnen werken.
11. Straffen werkt averechts. Er moet worden ingezet op de reïntegratie van mensen in de maatschappij. Een sociale aanpak is hierin essentieel. Wel vindt DWARS dat straffen kunnen worden opgelegd om herhaling te voorkomen en om een afschrik-effect te creëren.
12. Wanneer mensen herhaaldelijk de fout ingaan, dient er een werkzaam traject te komen waarin reïntegratie en resocialisatie centraal staan. De haalbaarheid van een positieve uitkomst wordt vastgesteld in samenwerking met professionals. Als resocialisatie niet mogelijk is wordt de persoon structureel in een detentiecentrum geplaatst. In dit centrum wordt zo veel mogelijk de samenleving nagebootst, zodat het voor de gevangene leefbaar blijft.
13. DWARS vindt dat iedereen de kans moet hebben om zich te ontplooien in het leven. Dit geldt ook voor mensen met ernstige en langdurige psychiatrische problemen, die daardoor in een gesloten inrichting zitten. Voor deze mensen moet passende dagbesteding worden geregeld. Dit geldt ook voor mensen die om veiligheidsredenen een TBS-kliniek niet kunnen verlaten.

Democratie

14. De leeftijd waarop je mag stemmen of verkozen mag worden wordt verlaagd naar 16 jaar.
15. DWARS is tegen een nationaal referendum. Deze referenda doen tekort aan de vele kanten die aan een vraagstuk zitten en geven daarmee vaak een incorrect beeld van de politieke tegenstellingen. Burgers moeten ook in nuance bij kunnen dragen en niet gedwongen worden tot een eenzijdig standpunt. Als onderdeel van een versterking van decentrale democratieën, staat DWARS wel sympathiek tegenover lokale referenda.
16. Burgers voelen zich niet altijd gehoord. Daarom zet DWARS in op een democratie van onderaf waarin burgers op een laagdrempelige manier kunnen meepraten over het *openbaar bestuur*. Gemeenten spelen hierin een belangrijke rol, lokale referenda en inspraakmomenten kunnen bijdragen aan een laagdrempelige en toegankelijke democratie.
17. DWARS is voor een gekozen burgemeester en Commissaris van de Koning, die net als de premier door de meerderheid van de volksvertegenwoordiging wordt benoemd op basis van een democratische uitslag. Lijsttrekkers worden dus burgemeesterskandidaten. Op deze manier maak je de democratie en het gemeentebestuur toegankelijker voor de inwoners.
18. Een goed functionerend parlement is noodzakelijk voor een goede democratische controle op de regering. DWARS vindt daarom dat er meer ondersteuning moet komen voor Kamerleden.
19. Alle zetels bij de waterschappen worden democratisch verkozen.

Bestuur

20. De overzeese *Koninkrijksdelen* moeten meer betrokken worden bij besluitvorming die over hun gaat:
- DWARS pleit voor de oprichting van het Koninkrijksparlement (te hernoemen na de afschaffing van de monarchie), waarin hiervoor gekozen volksvertegenwoordigers uit alle landen van het Koninkrijk samenkomen en een democratisch controlerend en initiatiefnemende orgaan vormen ten opzichte van de Rijksministerraad. De Caribische delen moeten daarin goed gerepresenteerd kunnen worden;
 - Het wordt voor alle landen binnen het Koninkrijk mogelijk om aan buitenlandse politiek te doen, wanneer zij namens dat land een relatie opbouwen of willen onderhandelen.
21. Er moet strenger opgetreden worden tegen corruptie en vriendjespolitiek in de Caribische delen. Constitutionele rechten moeten meer in de praktijk worden gebruikt, waarbij er meer macht gaat naar de gouverneur.
22. DWARS pleit voor een investeringsfonds voor de overzeese Koninkrijksdelen naar model van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Daaruit worden projecten voor duurzame ontwikkeling van economisch achtergestelde gebieden gefinancierd.
23. Er komt een geschillenregeling voor conflicten tussen Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Nederland, zodat conflicten binnen Koninkrijksverband onafhankelijk worden beoordeeld.
24. DWARS wil dat er voor wordt gewaakt dat decentralisaties plaatsvinden om de financiële lasten van het Rijk te verlichten. Iedere decentralisatie van taken moet gepaard gaan met extra geld voor gemeenten en provincies, zodat zij hun nieuwe taken goed kunnen uitvoeren. Ook moeten er goede kaders zijn om rechtsongelijkheid tussen burgers te voorkomen.
25. Buurtbewoners weten zelf het beste wat er lokaal nodig is, en dus zouden zij tenminste zeggenschap moeten hebben over hoe lokale dienstverlening er uit zou moeten zien. DWARS pleit voor het Recht om uit te dagen (Right To Challenge) om betrokken bewoners meer een stem te geven. Dit moet natuurlijk altijd in overleg met verkozen vertegenwoordigers.
26. DWARS staat voor een controleerbare en transparante overheid. Daarom willen we dat de huidige *WOB* en de toekomstige *WOO* zodanig worden aangepast dat zoveel mogelijk overheidsdocumenten voor burgers inzichtelijk worden gemaakt. Overheden mogen informatie alleen niet openbaar maken als het een staatsgeheim betreft en een meerderheid van de volksvertegenwoordiging daarmee instemt. Ook worden documenten van de facto overheidsinstellingen (als ProRail) inzichtelijk gemaakt.
27. De overheid moet zich altijd sterk maken voor een open en neutraal internet, ook binnen de Europese Unie.

Lobby

28. Er komen strengere regels voor politieke lobbyisten zowel in Nederland als in de Europese Unie, die er voor zorgen dat zij niet buitenproportioneel veel macht hebben over de beleidsvorming.
29. Ook komt er een overzicht van lobbyisten die een inbreng hebben gehad bij een wetsvoorstel, zowel binnen Nederland als de EU.

Hoofdstuk 2 - Recht op Vrijheid

Iedereen heeft recht op vrijheid. Vrijheid is niet alleen de afwezigheid van regels, maar ook de mogelijkheid om jezelf te ontplooien. Je moet jezelf kunnen zijn, ook als je niet past in de hokjes van onze maatschappij. Leven in een wereld van vrijheid gaat altijd samen met de verantwoordelijkheid om die vrijheid te beschermen. Daarom moeten we ons hard maken voor de vrijheid en rechten van mensen met een andere mening, mensen met een ander geloof en mensen in andere landen. Ook de vrijheid van andere dieren moeten we bewaken. We respecteren de basisrechten en privacy van anderen zodat iedereen op zijn eigen manier kan genieten van deze wereld.

Basisrechten

1. Artikel 1 moet worden uitgebreid: het verbod op discriminatie op basis van nationaliteit, genderidentiteit, seksuele geaardheid en beperking moet worden toegevoegd.
2. Ieder mens heeft het recht op bed, bad en brood, zowel uitgeprocedeerde vluchtelingen als dak- en thuislozen.
3. Iedereen moet toegang kunnen hebben tot het internet en moet telefonisch bereikbaar zijn. Daarom pleit DWARS ervoor dat dit basisrechten worden en het internet voortaan wordt gezien als collectieve infrastructuur.
4. Nederland moet een natuurbeschermingswet aannemen naar Ecuadoriaans model. Natuurgemeenschappen en ecosystemen hebben het recht te bestaan, te bloeien en zich te ontwikkelen. Het is de plicht van alle overheden, gemeenschappen en individuen om deze rechten te beschermen.
5. De maan, planeten en andere hemellichamen kunnen geen privaat bezit worden en kunnen niet worden geclaimd door landen of bedrijven.

Vrijheden

6. Het verbod op majesteitsschennis en groepsbelediging wordt afgeschaft. Het aanzetten tot haat, discriminatie of geweld blijft verboden.
7. Individueel mogen een persoon niet dwingen tot het dragen of niet dragen van bepaalde kledingstukken. Iedereen moet vrij zijn zich te kleden naar eigen inzicht, met of zonder hoofddoek, gezichtsbedekkende kleding, hoofddeksel of andere kledingstukken.
8. Ook de overheid mag geen beperkingen of verplichtingen opleggen wat betreft het dragen van kledingstukken. Zowel het dragen van een boerka als volledige naaktheid wordt dus legaal. Daarop worden uitzonderingen geformuleerd voor paspoortfoto's en het vrij maken van het gezicht op verzoek van de politie.

Persoonlijke levenssfeer

9. Het verbod op polygamie wordt afgeschaft. Iemand die zich met meerdere mensen wil verbinden door huwelijk, geregistreerd partnerschap of samenlevingscontract moet hiervoor expliciete toestemming hebben van alle huidige partners.
10. Het meerouderschap wordt ingevoerd. Een kind kan maximaal vier juridische ouders hebben. De genetische ouders en de geboortemoeder hebben in beginsel het recht om juridisch ouder te zijn.
11. Vriendschappen vervullen een belangrijke rol in het leven van de meeste mensen. Het wordt daarom mogelijk om wederzijdse vriendschappen in authentieke akte vast te leggen met maximaal twee vrienden, waarmee zij net als naaste familie bepaalde verlof- en erfrechten krijgen.

Medisch-ethisch

12. Ieder mens heeft het recht om waardig te sterven. Daarom is DWARS voor de invoering van het vrijwillig levenseinde. Om hiervoor in aanmerking te komen doorgaat men eerst een traject met intensieve psychologische begeleiding.
13. Euthanasie bij uitzichtloos en ondraaglijk lijden wordt ook mogelijk voor kinderen van alle leeftijden wanneer dokter, kind en ouders hiermee instemmen.
14. Alle burgers staan automatisch geregistreerd als orgaandonor. Mensen die dit niet willen, kunnen deze registratie opzeggen.
15. Genetische modificatie van mensen wordt voor iedereen mogelijk, maar enkel voor medische toepassingen zoals het voorkomen en genezen van ziektes of risico daarop. Wel komen er strenge veiligheidsregels voor deze technieken.
16. Het wordt mogelijk om zelf na je dood onderdeel te blijven van de voedselketen. Composterend van je stoffelijk overschot mag.

Privacy

17. DWARS pleit ervoor dat het recht op privacy een mensenrecht moet worden. Communicatie via internet moet middels encryptie worden beschermd. Het briefgeheim moet worden uitgebreid tot een communicatiegeheim dat ook reisgegevens en opgeslagen communicatie omvat.
18. Er komen strengere sancties voor het overtreden van de *Algemene Verordening Gegevensbescherming* (AVG). Het boetep plafond van 4% van de wereldwijde omzet wordt afgeschaft.
19. Burgers moeten zelf kunnen bepalen welke persoonlijke data ze delen met welke instanties. Instanties die data verzamelen mogen geen data van burgers opkopen. Privacy is geen product.
20. Om censuur en oneerlijke concurrentie te voorkomen, wordt platformneutraliteit in de wet vastgelegd: grote online platforms, zoals Facebook en Google, mogen hun eigen diensten niet voortrekken op die van andere aanbieders.
21. De algemene identificatieplicht wordt afgeschaft. Het krijgen van een identiteitsbewijs wordt gratis.
22. Bewakingscamera's mogen niet gekoppeld worden aan software die onverdachte mensen kan identificeren. Internationaal verzetten we ons tegen sociale kredietsystemen zoals in China. De overheid mag geen rechten van onverdachte burgers ontnemen zonder tussenkomst van de rechter.
23. Er komen strenge kaders voor camera's in de openbare ruimte.

Rechten voor niet-menselijke dieren

24. Alle dieren hebben recht op een biologische leefomgeving en een leven zonder door mensen veroorzaakte pijn.
25. Dieren in de landbouw krijgen een minimale levensduur, waarin het dier niet geslacht mag worden zolang het gezond is. Voor kippen wordt dit 1 jaar, voor varkens en runderen 5 jaar.
26. Dieren uit wilde populaties worden niet gevangen als dat niet in hun eigen belang is. Hierop komt een uitzondering voor wetenschappelijk onderzoek. In dierentuinen is alleen ruimte voor diersoorten die ernstig bedreigd zijn of dieren die niet meer in het wild kunnen overleven.

Hoofdstuk 3 - De Klimaatcrisis Oplossen

De klimaatcrisis is de grootste uitdaging waar we als mensheid ooit voor hebben gestaan. Het voortbestaan van onze maatschappij is in gevaar. Door de onvoorspelbare gevolgen van klimaatverandering ontstaat er nieuwe armoede en honger, en is er een vergroot risico op natuurrampen, vluchtelingenstromen en oorlogen. De enige realistische weg is daarom ook een radicale: DWARS staat voor een systeemverandering, voor ambitieus en eerlijk klimaatbeleid, en voor een razendsnelle overgang naar duurzame energie. Alleen dan zijn we zeker van ons voortbestaan op deze planeet en van het voortbestaan van andere soorten.

Klimaatcrisis

1. Er wordt per direct een klimaatnoodtoestand uitgeroepen.
2. Nederland is klimaatneutraal in 2040. Dit is noodzakelijk om binnen de grens van 1,5 graad wereldwijde opwarming te kunnen blijven.

Klimaatbeleid

3. Er wordt een nationaal klimaatplan uitgewerkt waarin voor alle sectoren, inclusief de luchtvaart en scheepvaart, wordt uitgewerkt hoe snel de uitstoot van *broeikasgassen* naar nul moet.
4. DWARS is voor een algemene heffing op de uitstoot van broeikasgassen. De hoogte van de heffing is gelijk aan de schade die het broeikasgas kan veroorzaken per kilogram.

Daarbovenop kan dit bedrag hoger worden als er blijkt dat de doelstellingen niet worden gehaald.

5. De opbrengst van deze heffing wordt gebruikt voor verduurzaming, adaptatiemaatregelen en vergoeding voor slachtoffers.
6. Nieuwe winning van fossiele brandstoffen wordt per direct verboden. Bestaande winning stopt zo snel mogelijk.
7. Er komen geen nieuwe olieraffinaderijen en andere fossiele industrieën meer bij. Bestaande bedrijven worden zo snel mogelijk gesloten. Voor mensen die hierdoor hun baan verliezen wordt omscholing en uitzicht op een nieuwe baan geregeld.
8. In klimaatdoelstellingen mogen geen maatregelen worden meegenomen die moeten worden uitgevoerd met technieken die nog niet bestaan, zoals massale en goedkope *CO₂-opslag*.

Elektriciteitsvoorziening

9. DWARS streeft naar een volledig duurzame elektriciteitsvoorziening in 2030. Dit is haalbaar met grote investeringen in energiebesparing, opwekking van duurzame elektriciteit en ons elektriciteitsnetwerk. Dit wordt uitgewerkt in een landelijk actieplan duurzame energie. Hierin heeft besparing de hoofdrol.
10. Alle kolencentrales sluiten per direct.
11. De Europese Unie coördineert de overgang naar een duurzame elektriciteitsvoorziening. Om tot een goed werkend Europees elektriciteitsnet te komen, dragen lidstaten bevoegdheden over aan de Europese Unie.
12. Windenergie, zonne-energie en energie-opslag vormen op korte termijn de basis van ons elektriciteitsnetwerk. Voor zo lang nodig wordt dit aangevuld door de meest efficiënte gascentrales.
13. Er komen extra subsidies voor innovatie richting efficiëntere energieopslag en nieuwe duurzame energiebronnen als getijde- en golfenergie.
14. *Biomassa* wordt zo min mogelijk gebruikt voor de elektriciteitsvoorziening. Biomassa moet aantoonbaar voortkomen uit een restproduct, of uit een snelgroeiende bron die niet concurreert met de voedselvoorziening.
15. DWARS is niet principieel tegen kernenergie. Wel zijn we tegen de bouw van nieuwe kerncentrales: de kosten zijn hoger dan die van hernieuwbare energiebronnen, het kost te veel tijd om een kerncentrale te bouwen en de stabiliteit van het elektriciteitsnet wordt er niet beter van. Huidige centrales worden alleen vervroegd gesloten als er geen fossiele brandstoffen meer worden gebruikt voor de elektriciteitsproductie op hetzelfde net.

Industrie

16. *CO₂-afvang* en *-opslag* is nodig om uitstoot te compenseren van sectoren zoals de zware industrie en de luchtvaart. Het wordt alleen toegestaan wanneer *CO₂* voor langere tijd wordt vastgelegd.
17. Er wordt gekozen voor de meest effectieve en snelle techniek van *CO₂* opslag. Op dit moment is dat het aanplanten van klimaatbossen. Er komt meer geld voor onderzoek naar betere methoden van *CO₂*-opslag
18. Grote bedrijven worden verplicht om elke investering die meer dan 5 kilo *CO₂* per geïnvesteerde euro bespaart, zo snel mogelijk uit te voeren of uit te leggen waarom deze investering nu niet kan. Bij niet direct rendabele investeringen leent de overheid geld om dit te compenseren.

Gebouwde omgeving

19. Alle nieuwbouw is energieneutraal of energieleverend.
20. De bestaande sociale leningen voor het isoleren van een eigen woning of pand worden uitgebreid. Alle woningen van woningbouwcorporaties worden voor 2030 zo goed mogelijk geïsoleerd en gerenoveerd om het wooncomfort te verbeteren.

21. Per wijk wordt bepaald op welke manier die van het gas af gaat. Hierbij hebben efficiënte warmtepompen en *warmtenetten* met warmte uit *geothermie* de voorkeur. Waar dit ook na isolatie van de woningen niet mogelijk is, kan *restwarmte* uit afvalcentrales of de industrie worden gebruikt.
22. Het isoleren van sociale huurwoningen, de aanschaf van warmtepompen en aansluitingen op een warmtenet worden gefinancierd uit het landelijke warmtefonds. Dit wordt uitgebreid zodat het genoeg is om alle sociale huurwoningen voor 2030 van het gas af te krijgen en te renoveren.
23. Bewoners van huurwoningen mogen niet de dupe worden van een onduurzaam huis. Er komt een energiebelasting voor verhuurders, die niet mag worden doorberekend in de huur, om duurzame investeringen, zoals dubbel glas, in huurhuizen te stimuleren.

Hoofdstuk 4 - Een Eerlijke Economie

Een eerlijke economie is een economie die werkt voor iedereen. We willen een economisch systeem dat zichzelf en de planeet in stand kan houden. Een eerlijke welvaartsverdeling en het circulair maken van de economie zijn kerndoelen. De economie is zelf niet van waarde, maar is wel een belangrijk middel om een goede invulling te geven aan onze samenleving. De overgang van een op groei gerichte economie naar een op welvaart gerichte circulaire economie is een grote systeemverandering. Deze verandering is echter noodzakelijk. De vraag is dus niet of het mogelijk is om onze economie om te vormen, maar hoe we dat gaan aanpakken.

Circulaire Economie

1. Er komt een belasting op het winnen van grondstoffen uit de aarde. Daarnaast komt er een importheffing op producten uit landen die een lagere belasting op grondstoffen heffen.
2. Elk product krijgt een grondstoffenpaspoort zodat het duidelijk wordt voor hoe veel het belast moet worden en hoe de materialen eruit teruggewonnen kunnen worden.
3. De Europese richtlijn voor ecodesign wordt aangescherpt zodat producten zó worden ontworpen dat ze zo min mogelijk materiaal gebruiken en volledig te hergebruiken of recyclen zijn.
4. DWARS wil meer bouwen met biologische materialen zoals hout en bamboe. Om te voorkomen dat we extra hout moeten importeren, komen er productiebossen op de plek van voormalige veehouderijen. Deze bossen zijn gemengd, zodat we alle bruikbare houtsoorten verbouwen en de biodiversiteit bevorderen.
5. Er wordt statiegeld ingevoerd op elektronica om het recyclen van de materialen die daarvoor gebruikt worden te stimuleren.

Marktregulering

6. DWARS is tegen marktwerking in onmisbare sectoren die publiek gefinancierd zijn. Organisaties die niet failliet mogen gaan omdat ze belangrijke publieke taken vervullen, zoals ProRail, worden genationaliseerd.
7. Private bedrijven met een monopoliepositie worden opgesplitst. Als opsplitsing geen optie is moet het bedrijf genationaliseerd worden. In markten met een kleine groep grote bedrijven die samen bijna de hele markt in handen hebben wordt er extra gecontroleerd of er geen sprake is van prijsafspraken.
8. De *mededingings*regels worden zó aangepast, dat kleine ondernemers zich mogen verenigen om sterker te staan in onderhandelingen met grote afnemers. Ook komen er meer mogelijkheden voor burgers en bedrijven om zich te verenigen in coöperaties.
9. DWARS is voor inspraakrecht van werknemers op bedrijfsbeleid, maar tegen winstdeling met werknemers: dit kan een ongewenste werkdruk en een minder ontspannen werkomgeving creëren.

10. Controle-organen die toezicht houden op de markt, zoals het *ACM* en *AFM*, krijgen meer macht en middelen om strenger te controleren om zo grote problemen veroorzaakt door de markt snel aan te kunnen pakken.
11. Het wordt voor bedrijven verplicht om zich aan te sluiten bij een geschillencommissie. Via deze geschillencommissie is het gemakkelijker om conflicten tussen deelnemende bedrijven en consumenten of opdrachtnemer op te lossen.
12. De overheid investeert in technologie en ontwikkeling voor met name duurzame en sociale doeleinden, ook wanneer dat nog niet rendabel is.
13. Bedrijven worden belast op hun echte omzet en winst in een land waar de bedrijvigheid plaatsvindt, in plaats van alleen te belasten in het land waar het hoofdkantoor staat of waar ze het patent op een product hebben.
14. Nederland zet zich internationaal in voor het stoppen van de competitie om het laagste belastingtarief voor multinationals.
15. Internationaal opererende multinationals gaan belasting betalen in alle landen waar ze waardevolle data verzamelen.
16. Voor bedrijven die producten verkopen waar een wettelijk langere garantie dan 5 jaar op bestaat, zoals wasmachines en banken, wordt er een verplicht garantiefonds ingesteld. Dit, zodat consumenten niet de dupe worden van een eventueel faillissement.

Welvaartsverdeling

17. In het huidige belastingstelsel wordt inkomen en salaris sterker belast dan vermogen. Dit keren we om. Er komen meer belastingschijven, met een toptarief in de hoogste schijf van 70%. Zo stimuleren we het goed belonen van een grotere groep mensen.
18. Bestaande aftrekposten in de belastingen die vermogen subsidiëren, zoals de hypotheekrenteaf trek, worden afgeschaft.
19. We gaan vermogen uit sparen, beleggen, bezit en erfenis zwaarder belasten. Hierbij gelden ruime vrijstellingen voor kleine spaarders en een vrijstelling voor kleine erfenissen. Vrijstellingen voor giften worden afgeschaft, met uitzonderingen voor kleine bedrijven die worden voortgezet binnen een familie. Vermogen uit verkoop van huizen kan nooit worden geërfd.
20. Opeenhoping van vermogen willen we voorkomen en bestaande vermogensongelijkheid willen we tegengaan. Daarom gaan we niet alleen het inkomen uit vermogen, maar ook vermogen zelf belasten. Hierbij gelden progressieve tarieven met speciale categorieën voor miljonairs en miljardairs, met als doel dat de vermogensongelijkheid kleiner wordt. Vermogen dat vastzit in bijvoorbeeld een huis waarin zelf wordt gewoond, krijgt een vrijstelling.
21. DWARS vindt de zorgtoeslag en huurtoeslag het rondpompen van geld en streeft naar uiteindelijke afschaffing van deze toeslagen nadat de gezondheidszorg is genationaliseerd en huurprijzen naar een betaalbaar niveau zijn teruggebracht.
22. Het huidige kindgebonden budget en kinderbijslag worden samengevoegd en worden inkomensafhankelijk.
23. Mensen met een (chronische) ziekte, of die genezen zijn van mogelijk terugkerende ziektes, worden nu vaak uitgesloten van financiële producten en verzekeringen. Daarom mogen voor hypotheek geen overlijdensrisicoverzekeringen meer worden geëist door banken; de overheid draagt dat risico.
24. Ook bedrijfsvermogen gaan we zwaarder belasten. Hierbij gelden ruime vrijstellingen voor bedrijfsvermogen binnen het *MKB* en bedrijfsvermogen dat noodzakelijk is voor het voortbestaan van het bedrijf zelf, zoals machines.
25. Bedrijven worden financieel gestimuleerd om winsten te investeren in het verduurzamen van hun bedrijf, het verhogen van salarissen of innovatie. Bedrijven die hun topmensen meer dan 20 keer het salaris uitkeren dan de laagstbetaalde werknemer binnen dat bedrijf, krijgen een fors hogere winstbelasting.

26. Inkomen van topfunctionarissen in de (semi)publieke sector mogen maximaal acht keer hoger zijn als de laagst verdienende in dezelfde sector.
27. Belastingontduiking wordt harder bestraft. Er komen meer middelen voor opsporing en bestrijding van deze criminaliteit, juridische sluiproutes voor belastingontwijking worden zoveel mogelijk gedicht. Ook komt er regulering voor belastingontduiking in ontwikkelingslanden, aangezien daar vaak de grondstoffen vandaan komen.

Financiële instellingen

28. Er komt een duurzaamheidsbelasting voor alle aandelen die minder dan 3 jaar worden aangehouden. Daarnaast komt er een extra belasting op extreem snelle aandelenhandel.
29. Consumentenbanken en zakenbanken worden gesplitst. De overheid zorgt voor het bestaan van minimaal één bank waar iedereen een rekening kan openen.
30. Om investeringen in goede sectoren te bevorderen, komen er belastingvrijstellingen voor het omzetten van investeringen in fossiele energie of andere niet-duurzame investeringsdoelen, zoals (kern)wapens, naar betere sectoren.

Overheidsfinanciën

31. DWARS is voor een systeem waarin geld niet wordt gecreëerd door commerciële banken in de vorm van schulden, maar er democratische controle is over de hoeveelheid geld die rondgaat in de economie. *De Nederlandsche Bank* (DNB) en *Europese Centrale Bank* (ECB) worden hier verantwoordelijk voor, het (Europees) parlement controleert.
32. Het doel van overheidsinvesteringen is om het welzijn te bevorderen wanneer dat het meest nodig is. In tijden van crisis mag de overheid extra uitgaven doen, ook al neemt daardoor de staatsschuld toe. In tijden van groei wordt de schuld weer afgelost. De overheid heeft groei van de economie of inflatie niet als doel.

Hoofdstuk 5 - Zekerheid van Bestaan

Bestaanszekerheid voor iedereen is de basis van een sociale samenleving. In deze samenleving werk je niet alleen voor jezelf, maar werk je voor elkaar. Samen dragen we bij aan een ontspannen samenleving, allemaal naar ons eigen kunnen en talenten. Het hebben van betaald werk is geen doel op zich - het waarderen van verschillende soorten werk wel. Loon of salaris is een manier van waardering dat mensen zich inzetten voor de samenleving. En mocht dat niet (meer) lukken, dan werken we voor elkaar om te zorgen dat iedereen mee kan blijven doen. Er is bestaanszekerheid voor iedereen, daar hoort ook toegang tot betaalbare volkshuisvesting bij.

Werk en inkomen

1. DWARS is voor een basisinkomen. Iedereen heeft recht op een basis om van te bestaan. Uitgangspunt bij de invulling hiervan is dat mensen die nu uitkering krijgen er niet op achteruit mogen gaan ten opzichte van het huidige systeem en dat de hoogste inkomens en vermogens via belastingen dit systeem betalen. Maatwerk, voor bijvoorbeeld arbeidsongeschiktheid, blijft mogelijk.
2. In Nederland moet iedereen mee kunnen doen, ook op de arbeidsmarkt. Voor hen die aangepast of beschermd moeten werken, worden speciale werkplekken aangeboden. We investeren in werk voor mensen die willen en kunnen werken, met betere begeleiding naar passend werk.
3. Het huidige minimumloon is te laag om er echt van te kunnen leven en geldt nog niet voor iedereen. Daarom willen we dat:
 - a. Het minimumloon gaat stijgen naar minimaal 14 euro per uur;
 - b. De grenzen voor toeslagen en andere inkomensafhankelijke maatregelen meestijgen om armoedeval te voorkomen;
 - c. Het minimumloon gaat gelden voor iedereen, ongeacht leeftijd;

- d. Het minimumloon gaat ook gelden voor werkstages en voor andere verkapte arbeidscontracten.
4. Lonen in de publieke sector moeten op z'n minst meegroeien met de inflatie. Salarissen van belangrijke werknemers met publieke functies zoals leraren, politie, vuilnisophalers en ambulancepersoneel moeten niet (te vroeg) stagneren.
 5. Waar geen significante groei in productiviteit door ervaring is, wordt loonstijging losgekoppeld van aantal arbeidsjaren en dit uitgemiddeld. Om banen met weinig doorgroeimogelijkheden aantrekkelijk te houden komen er hogere gemiddelde lonen. Er komt een sociale overgangsfase naar dit systeem.
 6. DWARS gaat voor een ontspannen samenleving. Daarom willen we dat 32-urige werkweken de standaard worden, zodat mensen meer tijd hebben voor andere zaken.
 7. Robots en automatisering verhogen de welvaart. Het is de taak van de overheid om te zorgen dat deze welvaart terecht komt bij mensen die hierdoor (tijdelijk) geen werk meer hebben. Zo profiteren niet alleen grote bedrijven van innovatie, maar de gehele samenleving.
 8. Werknemers mogen altijd meestemmen over de collectieve arbeidsovereenkomst (cao), ongeacht vakbondslidmaatschap.
 9. De ondernemingsraad, medezeggenschapsraad en vergelijkbare raden krijgen meer inspraak op beleid. Daarnaast bestaan bij grote bedrijven de helft van de Raad van Commissarissen uit werknemers, naar Duits model. Zo worden de belangen van werknemers, die vaak beter langetermijndenken en minder risico's nemen, goed behartigd.
 10. Er komen strengere regels en handhavingsmechanismen voor verkapte arbeidscontracten, bijvoorbeeld voor payrolling en schijn-ZZP. ZZP'ers moeten minimaal het minimumloon verdienen plus een flink percentage om de verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering, pensioen en WW van te kunnen betalen. Ook bij stuksloon moet er kunnen worden aangetoond dat er minimaal minimumloon plus dit percentage wordt verdiend.
 11. De onuitlegbare verschillen in rechten tussen mensen met een nulurencontract of andere soorten flexcontracten en mensen met een vast contract worden meer gelijk getrokken. Iedereen krijgt altijd dezelfde minimale secundaire arbeidsvoorwaarden.
 12. Er komt een strengere controle op discriminatie op de arbeidsmarkt, met onder andere anonieme sollicitanten. Bij structurele discriminatie volgen er forse straffen. Ook worden er programma's ontwikkeld om werkgevers en uitzendbureaus bewust te maken van hun vooroordelen en de discriminatiewetgeving.
 13. Sekswerk wordt niet langer gezien als anders dan ander werk, daarom wordt het gedecriminaliseerd. Wel moet er aandacht blijven voor een veilige werkomgeving voor sekswerkers en het tegengaan van mensenhandel.
 14. De arbeidsinspectie krijgt meer middelen om te controleren of er aan de wetgeving voor arbeidsomstandigheden wordt voldaan.

Sociaal Vangnet

15. De WIA-uitkeringen voor arbeidsongeschikten en arbeidsbeperkten worden gekoppeld aan de gemiddelde loonstijging. Zieke mensen mogen niet achterblijven in welvaart.
16. Werkgevers doen mee in het zoeken of creëren van passend werk. Zij worden hierin door het UWV begeleid.
17. Het UWV krijgt een meer behulpzame rol. Mensen in de WIA en *Wajong* die aangepast werk willen en kunnen doen, worden begeleid bij het zoeken naar een passende baan of bij het zoeken naar de beste aanpassingen in hun laatste baan.
18. Ook voor mensen in de WW krijgt het UWV een meer behulpzame rol. Mensen krijgen recht op face-to-face gesprekken en op professionele hulp bij het zoeken van een baan. Ook kan de sollicitatieplicht tijdelijk opgeschort worden bij persoonlijke omstandigheden.

19. De Wajong wordt verhoogd naar 100% van het minimumloon. Op jonge leeftijd ziek worden is al vervelend genoeg zonder een bijkomend armoedeprobleem. Mensen die minder uren kunnen werken, krijgen voor de uren die ze normaal wel hadden kunnen werken, hun loon volledig aangevuld. Dit geldt ook voor mensen die per uur niet volledig productief kunnen werken.
20. De bijstandsuitkering wordt verhoogd. Werken tegen een minimumloon moet altijd lonen, maar in de praktijk is het bijna onhaalbaar om rond te komen van de huidige bijstand. Om aanvullende problemen zoals schulden en ernstige mentale zorgen te voorkomen, wordt het sociaal minimum verhoogd. De verplichte tegenprestatie en sollicitatieplicht worden afgeschaft.
21. Tijdelijk werk, gedeeltelijk werk en vrijwilligerswerk moeten makkelijker mogelijk worden voor mensen in de bijstand. Bij een stabiel maar te laag inkomen kan bijstand een aanvulling zijn. Werk, na of tijdens de bijstand, mag nooit tot een netto inkomensverlies leiden.
22. Mensen zitten niet zomaar in de bijstand. Mensen die daar behoefte aan hebben, moeten makkelijk toegang krijgen tot psychologische hulp en/of maatschappelijk werk. De gemeente speelt hierin een begeleidende rol.
23. De *kostendelersnorm* wordt afgeschaft, zodat samenwonen niet meer leidt tot een financieel nadeel.

AOW en Pensioen

24. Werken is niet het doel van het leven: mensen met een pensioen moeten daarvan ook kunnen genieten. De AOW moet echter een duurzaam en betaalbaar systeem blijven. Richtlijn wordt dat men niet meer dan de helft van de levensverwachting hoeft te werken. Op 50-jarige leeftijd wordt samen met de werkgever en een arbeidsdeskundige gekeken of vervroegd pensioen of omscholing nodig is en op welk termijn.
25. De AOW wordt verhoogd, zodat mensen met alleen een AOW niet in armoede hoeven te leven. De AOW wordt aangevuld als mensen, bijvoorbeeld oudere migranten, onder het sociaal minimum dreigen te vallen.
26. Het pensioenstelsel wordt hervormd, waarbij wordt gelet op de volgende speerpunten:
 - a. Uitgangspunt is solidariteit tussen inkomensgroepen en generaties;
 - b. Collectieve pensioenpotjes zijn de beste garantie op een duurzaam stelsel en daarom te verkiezen boven individuele spaarregelingen;
 - c. Investerings van pensioengeld moeten bijdragen aan duurzaamheid en maatschappelijk belang.
27. Momenteel gaat het pensioenstelsel ervan uit dat mensen lange tijd bij hetzelfde bedrijf blijven werken. Mensen die flexibel werken of deeltijd werken, deels arbeidsongeschikt zijn óf ZZZ'er zijn, bouwen daardoor geen of weinig pensioen op. Daarom moet het makkelijker worden om pensioenpotjes over te zetten. Iedereen kan bij een pensioenfonds uit een sector aansluiten.

Bestaanszekerheid

28. Schulden zijn een groeiend probleem binnen onze samenleving en zorgen voor armoede. De *beslagvrije voet* wordt verhoogd en de regelgeving op beslaglegging wordt gemoderniseerd. Ook worden maatwerktrajecten voor schulden bij de overheid altijd mogelijk.
29. Schuldhulpverlening wordt toegankelijk voor iedereen die het nodig heeft.
30. Vaak komen mensen in de problemen door het opstapelen van schulden en onduidelijke brieven. Er komt een centraal incassobureau naar Zweeds model dat overzicht houdt over alle schulden. Ook wordt overheidscommunicatie hierover duidelijker.
31. Er komt een gemeentelijk loket waar burgers, met vragen over de overheid, terecht kunnen. Ook worden er bij overheidsinstanties dossiers opgebouwd, zodat mensen er op kunnen vertrouwen dat informatie correct is en daar later naar kan worden gehandeld.
32. Vertrouwen is de kern van de relatie tussen burger en overheid. We bezuinigen daarom sterk op onnodige fraudecontroles.

- 33. Er wordt te allen tijde voor gezorgd dat mensen niet onder de armoedegrens terecht komen - ook wordt de armoedegrens verhoogd. Hierbij gaan we uit van een bestaansminimum, gebaseerd op werkelijke kosten van levensonderhoud.
- 34. Maatwerk in de bijzondere bijstand wordt mogelijk. Als op een bijzondere manier grotere maatschappelijke kosten en persoonlijke problemen kunnen worden voorkomen, is dat leidend.
- 35. Kosten van dagelijks levensonderhoud, zoals kosten van vervoer en openbaar vervoer, zijn te hoog. We willen daarom naar een systeem waar het OV voor iedereen toegankelijk is.
- 36. De overheid investeert in krimpregio's en maakt het in de grensregio's makkelijker om over de grens te werken en wonen. Overheidsinstellingen worden zoveel mogelijk verdeeld over het land.

Volkshuisvesting

- 37. Iedereen heeft recht op een dak boven het hoofd: naast het basisinkomen is er ook het basishuis. De marktwerking in de woningsector moet daarom worden verminderd. Daartoe worden de volgende maatregelen genomen:
 - a. De *liberalisatiegrens* wordt afgeschaft. De maximumprijs van alle huurwoningen wordt bepaald door middel van een puntensysteem. Ook geldt een maximale jaarlijkse huurverhoging.
 - b. Als woningen te lang leegstaan en de eigenaar geen gehoor geeft aan waarschuwingen, wordt een pand onteigend en is er kraakrecht.
 - c. De verhuurdersheffing, een belasting op woningcorporaties, wordt opgeheven.
 - d. Gemeenten zorgen voor een thuis voor elke dak-of thuisloze.
- 38. Om de woningnood op te lossen zijn er op korte termijn veel nieuwe woningen nodig. Van de te bouwen woningen wordt de helft sociale huur, gefinancierd uit een nationaal investeringsfonds. Daarnaast wordt een kwart van het budget besteed aan de bouw van jongerenhuisvesting. Deze nieuwe woningen worden zoveel mogelijk binnen bestaande gemeentekernen gebouwd. Locaties die goed met het openbaar vervoer bereikbaar zijn of kunnen worden gemaakt, hebben de voorkeur.
- 39. Het huidige stelsel voor sociale huur en wachttijd is niet flexibel. Er komt daarom een flexibel systeem waar opgebouwde wachttijd mag worden meegenomen naar andere regio's. Voor mensen die in de publieke sector werken of naar een krimpgedebied verhuizen krijgen daar bijvoorbeeld bonusjaren bij.
- 40. Er komt strenger toezicht op makelaars en particuliere verhuurders. Hierbij wordt gebruik gemaakt van bijvoorbeeld 'anonieme huurders' om discriminatie in de woningsector tegen te gaan. Naast waarschuwingen en boetes kunnen verhuurvergunningen ook worden ingetrokken als er sprake is van structureel wanbeleid.
- 41. Bewoners van alle huurwoningen kunnen naar een huurcommissie om geschillen met verhuurders op te kunnen lossen. Bij blijf van structureel wanbeleid kan ook hier een verhuurvergunning worden ingetrokken.
- 42. Huurders van woningcorporaties krijgen meer inspraak in beleid over hun huis.
- 43. Afwijken van huidige regelgeving voor bewust klein en duurzaam wonen, of voor het maken van een woningcoöperatie met collectief eigenaarschap, wordt aangemoedigd en mogelijk gemaakt.
- 44. Verenigingen van Eigenaren (VvE) krijgen striktere regels opgelegd, om slecht onderhoud te voorkomen en duurzame investeringen te stimuleren.
- 45. De geografische kant van de volkshuisvesting in Nederland is momenteel gebaseerd op de economische waarde van huizen. Dit levert segregatie op tussen arm en rijk en daarmee ook tussen etnische groepen. Dit gaan we beleidsmatig tegen.

Hoofdstuk 6 - Kansen om je te Ontwikkelen

Het onderwijs legt de basis voor een toekomst waar iedereen bij hoort. In onze strijd tegen ongelijkheid is het belangrijk dat iedereen gelijke kansen heeft in het onderwijs. Het is belangrijk dat iedereen, jong en oud, kan blijven leren en ontwikkelen als die dat wil. Het leven is immers een leerschool voor iedereen. Financiële prikkels die het onderwijs ontoegankelijk maken moet hard aangepakt worden, door middel van eerlijke lonen en door meer geld te investeren in onderwijs en wetenschap. Het onderwijs is daarnaast ook belangrijk voor een maatschappelijk ontwikkelde samenleving. Daarvoor is het van groot belang dat er meer aandacht gaat naar cultuur en dat we waken voor een vrije media met bestaanszekerheid.

Basisonderwijs

1. Er moet meer aandacht gaan naar de ontwikkeling van kinderen die op een kinderopvang zitten, in plaats van dat het alleen bedoeld is voor (tijdelijke) opvang.
2. Leraren in het basisonderwijs gaan evenveel verdienen als leraren in het voortgezet onderwijs. Ook wordt de werkdruk verlaagd door het aannemen van extra onderwijsassistenten en het verlagen van de administratieve druk.
3. In het curriculum voor het basisonderwijs komt meer aandacht voor duurzaamheid, burgerschap en digitale vaardigheden.
4. Naast seksuele voorlichting wordt er voortaan ook onderwijs gegeven over (seksuele) diversiteit. Daarnaast wordt er bij seksuele voorlichting niet alleen gesproken over soa's of veilige seks, maar ook over genot en intimiteit.
5. Vooroordelen, bijvoorbeeld over culturele of sociaal- economische achtergrond, mogen geen invloed hebben op schooladviezen. Vaker moet het voordeel van de twijfel worden gegeven zodat leerlingen een hoger niveau kunnen proberen. Kennisuitwisseling tussen basis- en middelbare school docenten is hierbij ook belangrijk om tot een juiste beslissing te komen.
6. De mogelijkheid tot een dubbel schooladvies voor het voortgezet onderwijs voor leerlingen moet wettelijk worden vastgelegd.

Voortgezet Onderwijs

7. Er komt een brede brugklas van minstens twee jaar met divers aanbod aan activiteiten voor zelfontplooiing. Binnen deze brugklassen krijgen leerlingen van verschillende niveaus ook gemengd les bij vakken zoals gym en culturele en kunstzinnige vorming.
8. Informatica wordt een verplicht vak, waarbij er aandacht wordt besteed aan veiligheid op het web en bescherming van je privacy en data.
9. Voor meer maatwerk kunnen leerlingen voortaan vakken waar ze goed in zijn op hoger niveau volgen en vakken die minder bij ze passen op lager niveau volgen. Op het diploma wordt per vak het niveau aangegeven.
10. Er wordt aan het einde van het voortgezet onderwijs meer aandacht gegeven aan verschillende niveaus van hoger onderwijs. Een vwo-leerling hoeft niet per definitie naar de universiteit.
11. Het moet mogelijk worden dat leerlingen met een leerachterstand een weekend- of zomerschool kunnen volgen. Dit wordt vergoed voor iedereen.

Mbo, hbo en wo

12. DWARS is voor een studiebijslag als alternatief voor het sociaal leenstelsel. Dat houdt in dat:
 - a. Het collegegeld in het hbo en wo en het leergeld in het mbo worden afgeschaft;
 - b. Studenten een maandelijkse studiebijslag ontvangen om te voorzien in dagelijks levensonderhoud. Daarnaast wordt het studentenreisproduct verder uitgebreid voor het openbaar vervoer;
 - c. Als aanvulling op de studiebijslag het mogelijk is te lenen tegen gunstige voorwaarden;

- d. Een ex-student na afloop van de studie een heffing als percentage van het inkomen betaalt. Deze heffing wordt betaald voor een bepaalde periode op basis van het aantal gestudeerde maanden. Van deze studieheffing worden de maandelijkse bijslag en, in aanvulling op de bijdrage uit de algemene middelen, het mbo, hbo en wo bekostigd.
13. De gevolgen van het leenstelsel moeten zoveel mogelijk worden ingeperkt. Zo mag een studieschuld later geen invloed hebben op je kansen om een hypotheek te krijgen. Ook moet de tussengeneratie die heeft geleden onder het schuldenstelsel worden gecompenseerd ter waarde van wat ze hebben gemist als ze wel onder het oude systeem vielen.
 14. Instellingsbekostiging in het onderwijs komt los te staan van prestaties van leerlingen of studenten. De sleutel om geld te verdelen onder onderwijsinstellingen wordt een combinatie van het aantal studenten en de onderwijskwaliteit.
 15. Om bestaande tekorten op te lossen en de werkdruk te verminderen wordt er flink meer geld vrij gemaakt voor onderwijsinstellingen.
 16. DWARS is voor een Bindend Studieadvies (BSA) van maximaal 40 punten in het eerste jaar. Hierbij zorgen scholen wel voor adequate persoonlijke begeleiding en wordt bij het bepalen van het BSA rekening gehouden met eventuele onvoorziene omstandigheden die in het eerste jaar zijn opgetreden.
 17. Voor studenten die studie combineren met een zorgtaak, ouderschap, bestuurswerk of bijzondere activiteiten als topsport komt meer maatwerk. Voor studenten met een functiebeperking wordt er een studietoeslag mogelijk gemaakt.
 18. Elk bachelor geeft toegang tot minstens een master zonder selectie aan poort.
 19. De harde knip tussen Bachelor en Master wordt weer een zachte knip: je mag dan beginnen aan je Master wanneer je nog enkele punten mist uit je Bachelor. Nu stoppen studenten vaak een langere periode met studeren vanwege deze regel.
 20. Het ambacht is een belangrijke hoeksteen van onze samenleving. Daarom moet er ook meer waardering komen voor mbo'ers door ze gelijk te behandelen als andere studenten en door ook hun belangen voorop te stellen.
 21. Een beroepsbegeleidende leerweg (BBL) in het mbo is een volwaardig alternatief op de beroepsopleidende leerweg (BOL). Dit moet gestimuleerd worden om voortijdige uitval door demotivatie om in de schoolbanken te zitten te beperken. Mbo'ers die werkend leren worden beter gefaciliteerd.
 22. Ook mbo'ers die een leerwerkplek hebben (BBL'ers), hebben recht op een studentenreisproduct voor het openbaar vervoer.
 23. Studeren in het buitenland moet mogelijk zijn op alle opleidingsniveaus, ongeacht de fase van de studie. Het budget voor Erasmus+ wordt vergroot, zodat studenten een reële beurs kunnen ontvangen voor een semester in het buitenland.

Speciaal Onderwijs

24. In overleg met ouders en de leerling wordt besloten of extra begeleiding in het regulier onderwijs of dat speciaal onderwijs het beste is voor de specifieke behoeftes van de leerling.
25. Er komt extra budget beschikbaar voor begeleiding van leerlingen met leer- of gedragsproblemen of een lichte beperking in het regulier onderwijs.
26. Reguliere scholen worden zoveel mogelijk toegankelijk gemaakt voor kinderen met een fysieke beperking. Daarnaast wordt er gegarandeerd dat er voor alle kinderen onderwijs en zorg is, ook wanneer zij intensieve zorg nodig hebben of meervoudig beperkt zijn.
27. Daarnaast moeten docenten en onderwijsassistenten in het speciaal onderwijs net zo veel verdienen als docenten in het voortgezet en basisonderwijs.

Besturen

28. De medezeggenschap in het onderwijs krijgt recht op meer ondersteuning en op een vergoeding.

29. Privatisering van onderwijs wordt tegengegaan door voor scholen budget vrij te maken dat bedoeld is voor bijlessen die op school worden aangeboden.
30. De Vrijwillige Ouderbijdrage wordt afgeschaft. Er gaat structureel meer geld naar scholen om nevenactiviteiten zoals educatieve schoolreisjes alsnog mogelijk te maken.
31. Fusies van kleine scholen mogen er niet toe leiden dat een buurt of dorp geen basisschool meer heeft. Bij middelbare scholen wordt er rekening gehouden met een realistische maximale reistijd.
32. Het bedrag dat internationale studenten bovenop het collegegeld moeten betalen om in Nederland te studeren, mag niet hoger zijn dan de bijdrage van de overheid voor Nederlandse studenten.
33. De onderwijsinstelling wordt de hoofdverantwoordelijke voor de huisvesting van internationale studenten. Deze huisvesting mag niet duurder zijn dan vergelijkbare huisvesting van de studentenwoningbouw.

Wetenschap

34. De publicatiedruk moet worden verminderd. Er wordt meer geld geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast moet onderwijs geven (be)lonender zijn. Onderzoek hoeft echter niet van direct maatschappelijk belang te zijn om financiering te krijgen. Ook voor fundamenteel onderzoek moet geld beschikbaar zijn.
35. Wetenschappelijke publicaties worden voor iedereen beschikbaar. Ook komen er meer middelen beschikbaar voor goede wetenschapscommunicatie, zowel voor journalisten als voor wetenschappers.
36. Alle betalingen of bijdragen van bedrijven en personen aan onderzoeks- of onderwijsinstellingen worden openbaar. Ook declaraties en ontvangen giften van bestuurders van onderwijsinstellingen worden geregistreerd en openbaar.

Maatschappelijke vorming

37. Leerlingen en docenten mogen op geen enkele school geweigerd worden op basis van hun levensovertuiging, in overeenstemming met Artikel 1 van de grondwet.
38. De vrijheid van religieus onderwijs wordt afgeschaft.
39. Levensbeschouwing wordt een verplicht onderdeel van het curriculum vanaf de basisschool. In dit vak leren leerlingen over de diversiteit aan levensbeschouwingen, zowel religieuze als niet-religieuze.
40. Geschiedisonderwijs wordt meer gericht op de geschiedenis van de gehele wereld. Van de Nederlandse geschiedenis worden ook de keerzijden behandeld.
41. Er komt meer ondersteuning voor scholen met veel leerlingen die uit een gezin met een lage sociaal-economische status komen.
42. Ook op latere leeftijd moet het voor iedereen mogelijk zijn om verder te leren en te ontwikkelen. Daarom geldt ook voor een tweede en derde studie het lagere wettelijk collegegeld.
43. Om de laaggeletterdheid en taalachterstanden terug te dringen worden er in elke regio gratis taallessen beschikbaar gesteld.

Cultuur

44. Publieke musea worden gratis toegankelijk. Daarnaast krijgt iedereen tussen de 12 en 28 jaar oud een gratis cultuurkaart voor kortingen op concerten, het theater en andere culturele activiteiten. Deze kaart werkt ook als bibliotheekpas in alle openbare bibliotheken.
45. Grote culturele instellingen zoals het Rijksmuseum krijgen minder subsidie. De vrijgekomen subsidie wordt besteed aan het ondersteunen van kleinere initiatieven, vooral in kleinere steden en dorpen.

Media

46. De publieke omroep wordt volledig reclamevrij, zowel op tv, radio als online. NPO3 blijft kinderprogramma's uitzenden.

47. Voor de verdeling van geld en zendtijd op de publieke omroep wordt niet alleen maar gekeken naar ledenaantal, maar ook naar de toevoeging aan diversiteit op de publieke omroep.
48. Om de democratische controle op de gemeenten en provincies te versterken, krijgen lokale en regionale media extra budget.
49. Politieke reclame's verdwijnen uit de openbare ruimte en van sociale media, omdat geld geen rol mag spelen in de werking van een democratie. Alleen politieke posters en reclame in de zendtijd voor politieke partijen is nog toegestaan.
50. Sociale mediabedrijven hebben een belangrijke verantwoordelijkheid in het goed functioneren van de democratie. Daarom moeten zij transparant zijn over de algoritmes die bepalen aan wie welke inhoud wordt aanbevolen. Ook wil DWARS hen verplichten om nepnieuws te filteren op basis van een open en goed controleerbaar proces.

Hoofdstuk 7 - Gewoon Bijzonder Zijn

Kunnen zijn wie je bent is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Mensen krijgen te maken met vooroordelen, discriminatie en uitsluiting door bijvoorbeeld hun culturele achtergrond, hun huidskleur, geaardheid, gender of zaken die als beperking worden gezien. DWARS vindt dit niet acceptabel. Ook vooroordelen die doordrongen zijn in de samenleving en haar instituties worden aangepakt. Iedereen moet zichzelf kunnen zijn, en dat mag niet tot discriminatie leiden. DWARS staat voor de acceptatie van alle mensen, die allemaal op hun eigen manier bijzonder zijn. We streven naar een inclusieve samenleving waarin iedereen mee kan doen en aanpassingen gedaan worden daar waar meedoen lastiger is.

Inclusieve overheid en publieke organisaties

1. Een volksvertegenwoordiging moet een afspiegeling van de samenleving zijn. Daarom staat DWARS voor meer diversiteit in de Tweede Kamer en in de volksvertegenwoordiging op andere niveaus. Om tot deze reële afspiegeling te komen, zijn stimulering en voorbeeldfuncties nodig.
2. Om een impuls te geven die de kloof versneld overbrugt, wordt een tijdelijk maximumquotum op de kieslijsten van politieke partijen ingevoerd van 60% voor mannen.
3. Toegankelijkheid van (semi-)publieke organisaties moet gegarandeerd worden. Daarom moeten deze rolstoel- en hulpdiervriendelijk zijn en worden tolken beschikbaar gesteld.
4. Ook wordt er ingezet op toegankelijkheid voor mensen met psychische- of sociale beperkingen. Er worden onder andere prikkelarme gespreksruimten gecreëerd bij de gemeente en het UWW.
5. In alle publieke gebouwen worden genderneutrale toiletten gerealiseerd. Op iedere verdieping komt minstens één toilet die voor iedereen toegankelijk is. Toilet nood hoort voor niemand een probleem te zijn.
6. De publieke omroepen hebben een taak in het inclusief maken van de samenleving. Daarom mogen racisme en discriminatie hier geen rol spelen. Verschillende perspectieven zijn welkom, zolang deze niet gebaseerd zijn op haat en uitsluiting.
7. De afspiegeling van verschillende groepen en verschillende perspectieven bij de Nederlandse Publieke Omroep draagt bij aan herkenning en begrip. Daarom moet er ook ruimte en geld zijn voor kleinere groepen om een omroep te hebben.

Discriminatie

8. Alle actieve vormen van discriminatie, zoals uitsluiting en benadeling van mensen op basis van huidskleur, gender, leeftijd, geloofsovertuiging, nationaliteit, beperkingen, levensovertuiging of geaardheid worden expliciet verboden, niet alleen in de grondwet.

9. Een uitzondering hierop is het maken van onderscheid om veiligheid of gezondheid van gemarginaliseerde groepen te garanderen. Ook mag onderscheid gemaakt worden als dit op redelijke wijze bijdraagt aan de emancipatie van de betreffende gemarginaliseerde groep.
10. Er wordt een maximumquotum ingesteld voor alle organisaties met meer dan 100 werknemers, zowel in de publieke als private sector. Maximaal 60% van de managers vanaf de middenlaag mag man zijn.
11. Het ouderschapsverlof rondom geboorte wordt uitgebreid. De eerste vier weken na de geboorte krijgen alle ouders verlof. Daarnaast mogen twee ouders nog twaalf weken verlof opnemen naar eigen inzicht.
12. Anoniem solliciteren in de eerste ronde wordt verplicht bij de overheid, bedrijven en andere organisaties.
13. Alle organisaties met 100 of meer werknemers, zowel in de publieke als private sector, rapporteren verplicht jaarlijks over de diversiteit en het diversiteitsbeleid binnen hun organisatie.
14. Voor het afwijzen van sollicitanten om discriminerende redenen, wordt het strafstelsel strenger gehandhaafd. Er komt een strenge controle op discriminatie op de arbeidsmarkt, met onder andere mystery-sollicitanten. Bij structurele discriminatie zijn er forse sancties. Ook worden er programma's ontwikkeld om werkgevers en uitzendbureaus bewuster te maken van hun vooroordelen en de discriminatiewetgeving.
15. Ook bij het benadelen van mensen in salaris of andere arbeidsvoorwaarden op discriminerende gronden, wordt het strafstelsel beter gehandhaafd.
16. Om bij te dragen aan educatie over racisme en kolonialisme wordt haast gemaakt met de opening van minstens één nationaal slavernijmuseum.
17. Er moet meer aandacht naar de negatieve gevolgen van algoritmes. Algoritmes die tot discriminatie en etnische profilering kunnen leiden moeten regelmatig worden getoetst en aangepast om dit tegen te gaan.

Emancipatie

18. De overheid stopt met gender- en geslachtsregistratie. Deze informatie wordt een bijzonder persoonsgegeven en wordt alleen opgeslagen in medische dossiers.
19. Om meer gelijkheid op de arbeidsmarkt te creëren wordt kinderopvang gratis.
20. Het recht op vereniging, zeker van gemarginaliseerde groepen, wordt beschermd.
21. DWARS wil het lage cijfer van economisch zelfstandigheid bij vrouwen met een migratieachtergrond tegen gaan. Daarom moeten gemeenten participatietrajecten opzetten die leiden naar betaald werk.
22. De grootschalige onveiligheid van vrouwen en *LGBTQIA+*'ers op straat wordt bestreden door campagnes te lanceren over intimidatie, geweld en catcalling.
23. Interlandelijke adoptie kan tegemoet komen aan de kindervens van *LGBTQIA+*'ers en mensen die niet vruchtbaar zijn. Toch staat DWARS kritisch tegenover interlandelijke adoptie. De Nederlandse staat en Nederlandse adoptieorganisaties moeten verantwoordelijk worden gehouden voor hun rol bij de misstanden in landen van herkomst. Zolang interlandelijke adoptie nog wel wordt gepraktiseerd, mogen andere landen geen eisen stellen aan het geslacht van de ouders en het aantal ouders.
24. Er komt meer zorg en maatwerk voor de kindervens van *LGBTQIA+*'ers en onvruchtbare mensen. Zaaddonaties en draagmoederschap kunnen tot de opties behoren, mits er een goed begeleidend traject is voor alle betrokkenen. Ook wordt pleegouderschap serieus besproken.

Integratie

25. DWARS vindt iemands inburgering een taak van de samenleving. Correspondentie vanuit de overheid wordt verplicht vertaald. Vluchtelingen krijgen een gratis medische check, zodat het duidelijk wordt waar de overheid rekening mee moet houden in het integratieproces.

26. Gemeenten krijgen meer geld om een actievere rol te spelen in het inburgeringsproces. De gemeente wordt verantwoordelijk voor de harde infrastructuur en Vluchtelingenwerk krijgt een rol in de sociale kant van de integratie.
27. Onderwijs is een recht; geen privilege. Nieuwe Nederlanders krijgen daarom een door het Rijk opgestelde inburgeringscursus en het examen wordt gratis. De docent kijkt naar de voortgang en de obstakels waar een individu tegenaan loopt en bepaalt wanneer het te lang duurt.
28. Om integratie te bevorderen moet er gemengd gebouwd worden en moeten Nieuwe Nederlanders zoveel mogelijk in contact kunnen komen met een zo divers mogelijke groep mensen.
29. Gemeenten begeleiden statushouders met het vinden van een baan en het opbouwen van een bestaan. Hierbij wordt rekening gehouden met de ervaringen van de statushouder in het land van herkomst en de kwaliteiten die in het inburgeringsproces aan het licht kwamen.

Hoofdstuk 8 - Mens en Natuur in Evenwicht

De mens heeft een grotere impact op de aarde dan welke diersoort dan ook. Door onze leefomgeving aan te passen, creëerden wij een wereld waarin we optimaal kunnen leven. bossen werden gekapt voor voedselproductie, dorpen en steden werden groter en groter, en meer en meer fragmenteren we het landschap. Dit heeft te vaak catastrofale gevolgen voor zowel de mensheid als andere soorten. Wereldwijd vindt er een massa-uitsterving plaats en ook in Nederland is de natuur er slecht aan toe. Dat moet veranderen, want natuur heeft niet alleen een intrinsieke waarde, maar is ook van groot belang voor de mensheid. Biodiversiteit zorgt ervoor dat ecosystemen stabiel zijn. Sterke ecosystemen zorgen op hun beurt weer voor een leefbare planeet. Hoe kunnen we wonen, werken en ons verplaatsen en tegelijkertijd de natuur beschermen en versterken? Hoe leven we als mens in evenwicht met de natuur?

Slim ruimtegebruik

1. Landelijk wordt vastgesteld hoe groot de afstand van je huis tot het dichtstbijzijnde groen moet zijn. Ook komen er normen voor de minimale kwaliteit van dat groen. Zo heeft iedereen de ruimte om zich te ontspannen in een park of in de natuur.
2. Gemeenten mogen maximaal een parkeernorm van één auto per woonadres toepassen. Zo wordt er ruimte vrij gemaakt voor groene, veilige kinderspeelplekken en fietsenrekken.
3. De *omgevingswet* biedt de mogelijkheid tot meer participatie. De stem van omwonenden moet zwaarder wegen bij de besluitvorming over nieuwe projecten. Zij moeten ook in een vroeg stadium al worden geraadpleegd.

Klimaatadaptatie

4. Er komt een landelijke 'tegel eruit, plant erin' actie, om de vertegeling van tuinen tegen te gaan.
5. Gemeenten kunnen extra budget aanvragen voor maatregelen voor klimaatadaptatie. Dit kan bijvoorbeeld voor de aanleg van groene daken, extra groen in de stad en waterberging in de openbare ruimte zijn.
6. Het systeem van Nederlandse waterwerken wordt aangepast, zodat het niet alleen beschermt tegen te veel water, maar ook water voor langere tijd kan opslaan om tekorten aan te vullen. Dit biedt ook de mogelijkheid tot de ontwikkeling van nieuwe natuur.

Bereikbaarheid

7. Er komt een Europees treinnetwerk van hogesnelheidslijnen tussen grote steden. Dit wordt opgesteld door een nieuw op te richten Europees agentschap.

8. Binnen Nederland wordt er geïnvesteerd in nieuwe hogesnelheidsverbindingen tussen de randstad en de steden daarbuiten, bijvoorbeeld door een hogesnelheidslijn tussen Amsterdam en Groningen aan te leggen.
9. Alle nieuwe bussen en taxi's die de weg op gaan worden elektrisch en rijden op groene stroom.
10. Elektrische auto's zijn duurzamer dan auto's die rijden op fossiele brandstoffen. Daarom wil DWARS elektrisch rijden subsidiëren. Daarnaast is er extra geld nodig om accu's recyclebaar te maken en alternatieven te zoeken voor het huidige soort accu's.
11. Om materiaal- en ruimtegebruik te verminderen wordt er meer ingezet op deelauto's.
12. Langzaam rijden is goed voor de natuur, het klimaat, het aantal ongelukken en je gemoedstoestand. Daarom wordt op alle autosnelwegen de maximumsnelheid 90 kilometer per uur.
13. Er komt een kilometerheffing voor al het gemotoriseerd verkeer. De hoogte hangt af van de uitstoot van het voertuig en de drukte op de plek en het moment van reizen. Mensen met een laag inkomen worden gecompenseerd via de inkomstenbelasting.
14. Ook minder bevolkte gebieden moeten goed bereikbaar blijven met het openbaar vervoer. Elke dorpskern moet een goed toegankelijke busverbinding hebben. Het wordt daarom bij aanbestedingen een verplicht criterium dat busmaatschappijen elke kern aandoen.
15. Om bereikbaarheid van en naar bushaltes in afgelegen gebieden te vergroten, worden bij bushaltes deelfietsen beschikbaar gemaakt.
16. Auto's worden zo veel mogelijk geweerd uit de binnenstad. Dit levert ruimte op voor voetgangers en fietsers en zorgt voor een betere luchtkwaliteit.
17. Het overmatige vliegen wordt aangepakt. Daartoe worden de volgende maatregelen genomen:
 - a. Lelystad Airport gaat niet open. Er komen geen vluchten meer bij in Nederland en Schiphol krimpt tot 400.000 vluchten per jaar.
 - b. Er komt een belasting op kerosine en op vliegtickets gaat het hoge btw-tarief gelden.
 - c. Korte vluchten zoals naar steden als Parijs, Londen of Berlijn gaan verdwijnen.
18. De scheepvaart moet in hoog tempo verduurzamen: zelfs als we zo veel mogelijk lokaal produceren, blijft er wereldwijde handel bestaan. DWARS wil dat de scheepvaart onder het Europese emissiehandelssysteem en de nieuw in te voeren CO₂-belasting valt. Ook moeten de schepen stiller worden om de onderzeese ecosystemen niet te verstoren.

Milieu

19. Vuurwerk zelf afsteken wordt verboden. De lokale overheid zorgt voor een veilige, milieuvriendelijke en spectaculaire (vuurwerk)show tijdens oud en nieuw.
20. Er komt een belasting op de uitstoot van fijnstof. De opbrengst wordt gebruikt voor de zorg voor de vele duizenden slachtoffers daarvan.
21. De normen van de wereldgezondheidsorganisatie voor luchtvervuiling en geluidsoverlast worden opgenomen in de wet. Het aantal meetpunten wordt vergroot en er wordt streng op gehandhaafd.
22. Voor grootverlichters zoals de glastuinbouw komt een belasting op lichtvervuiling. Overheden onderzoeken waar het veilig is om straatverlichting uit te zetten om lichtvervuiling tegen te gaan.
23. Er komt een bodempaspoort waarin wordt opgenomen welke stoffen er op welke plek in de bodem zitten. Zo kan worden voorkomen dat er bij bouwprojecten bodem gebruikt wordt die gevaarlijke gifstoffen bevat.
24. Ziekenhuizen gaan medicijnresten filteren uit hun afvalwater.

Natuur

25. Bij het beheren van de natuur zijn de uitgangspunten stabiliteit en diversiteit. Natuurgebieden worden zoveel mogelijk met elkaar verbonden en gaan vloeiend over in landbouwgebied en stadsparken.

26. Er worden geen halve maatregelen meer genomen wanneer natuurbescherming op het spel staat. Om de stikstofuitstoot te verminderen wordt gekozen voor échte oplossingen zoals het uitkopen van boeren en het verlagen van de verkeerssnelheid.
27. Om de biodiversiteit te bevorderen wordt natuurinclusief bouwen de standaard. Zo komt er in ook de stad ruimte voor vogels, insecten en leven in het water.
28. De Oostvaardersplassen worden verbonden met de Veluwe. Grazers worden niet bijgevoerd, omdat dit het overschot aan grazers op termijn alleen maar vergroot.
29. De wolf is welkom in Nederland. Het doden van vee moet worden voorkomen en de veehouders moeten worden gecompenseerd. Door kadavers snel op te ruimen, leren wolven dat het doden van vee niet loont.
30. De productie van soja, rundvlees, hout, papier en palmolie in de tropen gaat nog te vaak gepaard met illegale boskap. Totdat bewezen is dat voor de productie geen bos is gekapt, komt er een importverbod hierop.
31. Koraalriffen zijn ecosystemen die als eerste verwoest worden door klimaatverandering. Nederland zet zich in voor internationale bescherming van deze kwetsbare gebieden en voor betere handhaving.

Hoofdstuk 9 - Een Gezond Voedselsysteem

De productie en verdeling van voedsel is een gevoelig systeem. Nog steeds is er in sommige gebieden te weinig eten en lijden mensen honger. Op meer en meer plaatsen is juist een overschot en staat de draagkracht van de aarde onder druk. Balans is hier het sleutelwoord. We moeten ervoor zorgen dat iedereen genoeg en veilig voedsel krijgt, maar ook dat de impact op de planeet van elke maaltijd minimaal is. We moeten voedsel op de juiste manier produceren. De natuur mag niet verstoord worden, en de productie moet eerlijk en veilig zijn voor iedereen die erbij betrokken is.

Voedselproductie

1. Er komt een hoge belasting op vlees en andere dierlijke producten. Deze wordt zó afgesteld dat de vraag naar deze producten afneemt tot een duurzaam niveau. Dat betekent dat er zó weinig landbouwdieren overblijven, dat we ze kunnen voeden met reststromen van plantaardig 'afval'.
2. De overheid stimuleert actief de groei van kringlooplandbouw, gewasrotatie en voedselbossen en de krimp van *monoculturen* die de grond uitputten.
3. Niet-biologische landbouw wordt uitgefaseerd door middel van een heffing op alle niet-biologische producten. Hoe meer kunstmest en bestrijdingsmiddelen er gebruikt worden, hoe hoger de heffing. Het geld dat hierbij vrijkomt wordt geïnvesteerd in het sluiten van de stikstof- en fosfaatkringloop.
4. Insecticiden, gifstoffen tegen insecten, worden verboden. De insectenpopulaties zijn al te ver gedaald.
5. De grondwaterstand in de weide moet omhoog. Dit is beter voor het klimaat en voor weidevogels.
6. Vangst van wilde vis wordt verboden. Kweekvis komt onder dezelfde regels als landbouwdieren te vallen en de natuurlijke leefomgeving van deze vissen wordt zo goed mogelijk nagebootst. Er komen dus strengere eisen rondom het welzijn van dieren, milieuvervuiling en arbeidsomstandigheden. Vissen worden niet meer gevoerd met gevangen vis.

Voedselsysteem

7. De Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA) krijgt meer middelen om controles te kunnen uitvoeren op veilige voedingsproducten en dierenwelzijn. De NVWA mag bewakingscamera's plaatsen in stallen om de veiligheid van dieren te monitoren.

8. *GMO's* bieden kansen voor een duurzame en voedzame voedselvoorziening voor iedereen. De regels voor de ontwikkeling van deze gewassen mogen niet strenger zijn dan die voor reguliere veredelingsprocessen. Elk nieuw gewas moet worden getoetst op mogelijk schadelijke effecten voor de consument, het milieu en het ecosysteem.
9. De macht van grote zaadbedrijven wordt kleiner gemaakt door het invoeren van maximumprijzen voor (gemodificeerde) zaden en kortlopende octrooien. De prijs verschilt per product, zodat de ontwikkeling van zaden niet in gevaar komt, maar de winstmarge minimaal is.
10. De Europese Unie stopt met landbouwsubsidies die puur bedoeld zijn om boeren in Europa te beschermen. Het geld wordt geïnvesteerd in verduurzaming van de landbouw. Boeren worden uitgekocht en krijgen hulp bij het vinden van een andere baan.
11. Voedselproducenten mogen via coöperaties hun producten aanbieden, om een eerlijkere prijs af te kunnen dwingen bij grote afnemers.
12. Ook geïmporteerde voedingsproducten moeten voldoen aan de Europese regelgeving wat betreft dierenwelzijn, arbeidsomstandigheden, duurzaamheid en het milieu.
13. Onnodige consumptie moet worden tegengegaan maar noodzakelijke consumptie wordt laag tot niet belast. Het lage BTW-tarief gaat gelden voor meer producten die dagelijks worden gebruikt. Het lage tarief wordt verlaagd naar 6%. Het hoge BTW-tarief gaat gelden voor niet-noodzakelijke producten zoals vlees.

Drugs

14. De productie van softdrugs, xtc, pado's en lsd wordt legaal en gereguleerd. Ook wordt er accijns ingevoerd om de consumptie van drugs te ontmoedigen.
15. Wel blijft de productie van zeer verslavende drugs, zoals heroïne en drugs die gepaard gaan met grootschalig en internationaal geweld, verboden. Gebruikers van drugs mogen echter niet gecriminaliseerd worden.
16. Om verdere milieuschade te voorkomen worden er anonieme dumpingsplaatsten gecreëerd voor drugsafval.

Voedselkringloop

17. Supermarkten mogen geen voedsel weggooien dat niet over de datum is. Voedsel dat over blijft kan naar de voedselbank worden gebracht. De voedselbank krijgt meer middelen om al het voedsel te verdelen.
18. Afval bestaat niet. Overtollige voedselresten kunnen in eerste instantie worden omgezet in waardevolle chemicaliën en anders tot voeding voor dieren. Als dat geen optie is kunnen resten worden omgezet in kunstmest of, als laatste optie, gebruikt worden als biobrandstof. De overheid moet deze reststromen faciliteren.
19. Alle waterzuiveringsinstallaties gaan fosfaat terugwinnen uit het riool. Hieruit kan biologische 'kunstmest' worden gemaakt.

Hoofdstuk 10 - Zorg voor Elkaar

Zorgen voor elkaar betekent dat we ziekte actief proberen te voorkomen, maar ook dat we de beste zorg kunnen bieden als dat niet lukt. Het liefst dichtbij als dat kan, maar verder weg en gespecialiseerd als het nodig is. We investeren zorg met de nadruk op preventie, om zo het systeem duurzaam te kunnen behouden en de beste zorg te blijven bieden. Ziek zijn is een risico dat we als collectief dragen, en niet het individu alleen. Daarom voert DWARS radicale hervormingen door in het zorgsysteem.

Preventie

1. Voorkomen is beter dan genezen. DWARS zet daarom in op een gezonde leefomgeving en de stimulering van een gezonde levensstijl voor iedereen.

2. DWARS vindt dat er moet worden ingezet op voorlichting en het gesprek aangaan met mensen die twifelen over vaccinaties. De overheid moet vaccinaties in de kinderopvang verplicht stellen. Ook kan de kinderbijslag worden gekort, wanneer kinderen niet worden gevaccineerd.
3. Online zorgverlening kan helpen om zorg toegankelijker te maken voor mensen die minder mobiel zijn. Er zijn daarbij wel terechte zorgen over privacy. DWARS vindt daarom dat aan alle patiënten toestemming moet worden gevraagd voor het delen van informatie tussen gezondheidsinstellingen. Zorgverzekeraars krijgen nooit toegang tot deze gegevens.
4. *PrEP* wordt toegankelijk voor iedereen die dit wil hebben.
5. Anticonceptie is een gedeelde verantwoordelijkheid. Daarom moeten anticonceptiemiddelen, barrièremethoden en sterilisatie terugkeren in het basispakket voor iedereen, ongeacht leeftijd.
6. Een gezonde levensstijl moet voor iedereen betaalbaar zijn. Daarom moet groenten en fruit goedkoper en worden ongezonde producten in prijs verhoogd.
7. Sport is zowel voor een gezonde levensstijl als voor sociale contact van groot belang. Daarom stimuleert DWARS dat iedereen kan sporten en dat mensen gáán sporten, zowel met behulp van financiële middelen als met voorlichting.
8. Zorgkosten als gevolg van alcohol- tabaks- en drugsgebruik moeten worden doorberekend in de prijs via accijns. Er komt een verbod op roken in openbare ruimtes.
9. Reclame voor alcohol wordt verboden en er komen aparte winkels voor alcoholische dranken en tabak.
10. Er moet worden ingezet op een gezonde levensstijl voor iedereen. Daarom worden de fysiotherapeut en de diëtist gedekt door de basisverzekering.

Zorgsysteem

11. Zorg en gezondheid is een collectieve, publieke taak die niet aan de markt mag worden overgelaten:
 - a. We gaan zorg geheel vanuit de belastingen betalen en heffen de zorgverzekeraars op;
 - b. Er komt een Nationaal Zorgagentschap™ dat verantwoordelijk is voor de inkoop van zorg;
 - c. Het Zorgagentschap onderhandelt met farmaceuten, het liefst op Europees niveau;
 - d. Zorgverleners die voldoen aan de kwaliteitseisen worden gecontracteerd door het agentschap.
12. DWARS is tegen het eigen risico, omdat het in de praktijk een boete is op (chronisch) ziek zijn. Wel worden de kosten van een behandeling inzichtelijk gemaakt voor patiënten, zodat die zich bewust zijn van de kosten. Ook de eigen bijdrage voor medicijnen wordt afgeschafte: niemand zou zorg moeten mijden om de kosten.
13. Om werken in de zorg aantrekkelijker te maken, moeten mensen die nu de laagstbetaalde functies hebben meer gaan verdienen. Ook moet er meer flexibiliteit komen in contracten, zodat er keuze is tussen voltijd of deeltijd werken.
14. Kwaliteit van zorg is belangrijk, maar niet altijd meetbaar. Aandacht voor de mens en tijd voor een praatje verhoogt wel de kwaliteit van zorg. Onnodige administratie in de zorg wordt daarom geschrapt.
15. Werken in de zorg gebeurt in loondienst, ook voor medisch specialisten en bestuurders. Verkapte uitzendverbanden worden daarom tegengegaan en zorgorganisaties kunnen niet langer failliet gaan of winsten elders investeren.
16. Het basispakket wordt uitgebreid: mensen met een chronische ziekte zouden niet moeten hoeven afwachten of hun medicatie wordt vergoed. Ook menstruatieproducten en producten zoals krukken en gehoorapparaten komen in het basispakket.
17. Er worden grotere voorraden van medicatie aangelegd om medicijntekorten te voorkomen. Ook gaan overheden investeren in onderzoek naar chronische ziektes om gaten van de farmacie op te vullen. In Europees verband wordt er gewerkt aan onderzoeksinstituten, zodat belangrijke medicijnen gegarandeerd ontwikkeld worden.

18. De markt voor medicijnen wordt gereguleerd om prijzen naar beneden te halen.
19. Vrouwen en *LGBTQIA+*'ers krijgen vaak minder goede zorg dan zou moeten. Voor deze groepen komt daarom meer aandacht in opleidingen en de overheid investeert meer in medische onderzoek voor hen.
20. Transgenderzorg gebeurt niet meer alleen in het VUmc en de hiervoor benodigde hormonen zoals testosteron worden beschikbaar gemaakt via de huisarts. Chirurgische zorg wordt meer gespecialiseerd en meer gecentraliseerd; eventuele psychologische hulptrajecten gaan dichter bij huis plaatsvinden.
21. Etnische minderheden krijgen niet altijd de juiste zorg. Er komt meer onderzoek naar vooroordelen in de zorg en in opleidingen komt hier meer aandacht voor. De overheid investeert in onderzoek naar ziektes die bij specifieke minderheden voorkomen. Ook komen er medische tolken en pictogramboeken om communicatie met patiënten die weinig of geen Nederlands spreken te verbeteren.
22. Er komen betere voorzieningen rondom arbeidsziektes, zoals bij schilders. De overheid zorgt bij twijfel over de oorzaak van de arbeidsziekte alsnog voor een vergoeding. Ook komen er strengere controles op het gebruik van gevaarlijke stoffen.
23. Alternatieve geneeswijzen worden niet vergoed.

Zorg dichtbij

24. DWARS vindt dat iedereen te allen tijde de zorg moet kunnen krijgen die nodig is. Daar horen tekorten in medicijnen niet bij. Ook kan het niet zo zijn dat ziekenhuizen worden gesloten wanneer deze in financiële nood zitten.
25. Het wordt voortaan mogelijk om zelf te kiezen of je in een ziekenhuis, aparte kliniek of thuis wil bevallen. Al deze manieren worden vergoed: een bevalling is ingrijpend genoeg.
26. DWARS zet in op zorghuizen met meer aandacht voor ouderen en voor een flexibele ouderenzorg, zodat ouderen die dit willen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. Ook moet het mogelijk zijn dat ouderen die graag samen willen blijven wonen, dit altijd blijven kunnen doen.
27. *Palliatieve zorg* moet zo veel mogelijk bij de persoon in de thuisomgeving plaatsvinden. Iedereen verdient een hoogwaardige laatste levensfase.
28. Wijkteams zijn van essentieel belang. Zij zorgen voor een toegankelijke aanpak van problemen binnen gezinnen en kunnen die tijdig signaleren. DWARS vindt dat er meer geld naar wijkteams moet, zodat zorg in de eigen omgeving beter kan plaatsvinden.
29. Er zijn grote problemen ontstaan door de bezuinigingen en decentralisaties van de zorg, met name rondom de *Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)*, *Persoonsgebonden Budget (PGB)*, *Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ)* en Jeugdzorg. Deze tekorten worden aangepakt.
30. Omdat nu veel jongeren in de problemen komen door het stoppen van jeugd- en pleegzorg op hun 18de, wordt het mogelijk om dit te verlengen tot tenminste hun 21ste. Daarna komt er een overgangstraject waar de benodigde zorg op maat wordt ingericht.

Zorg verder weg

31. DWARS vindt dat iedereen recht heeft op dezelfde voortplantingszorg. Voortplantingszorg komt daarom in het basispakket.
32. Er komen expertisecentra voor complexere vormen van (jeugd)zorg zoals eetstoornissen.
33. Er zijn momenteel te lange wachtlijsten voor geestelijke zorg. Ook wordt er vaak te langzaam opgeschaald naar een hoger intensiteitsniveau of specialistische behandeling. Het wordt daarom mogelijk om sneller behandelingen te starten en meerdere behandeltrajecten tegelijk te kunnen volgen.
34. DWARS vindt dat veroordeelde misdadigers ook recht hebben op toereikende zorg. Daarnaast begint een eventuele *TBS*-behandeling direct en niet pas na het uitzitten van een straf. Dit kan immers de psychische problemen en duur van de behandeling verhogen.

Hoofdstuk 11 - Veiligheid voor Iedereen

Elk mens heeft recht op een veilig bestaan. Ongeacht je afkomst, levensover-tuiging of economische situatie. DWARS maakt zich hard voor deze veilige sa-menleving. Zo zorgen we dat de meest kwetsbaren in de samenleving worden geholpen, waardoor criminaliteit een minder noodzakelijk pad wordt. We zor-gen ervoor dat focus komt te liggen op de zware criminelen, die ook de staat en het openbare bestuur ondermijnen. Op internationale schaal staat DWARS voor samenwerking. We werken nauw samen op het gebied van terreur, cy-bersecurity en het voorkomen van humanitaire noodsituaties, zonder hierbij de privacy van burgers aan te tasten. Wanneer mensen toch moeten vluchten, staat we voor een menselijk asielbeleid. Zowel op nationaal als op internatio-naal niveau.

Binnenland

1. DWARS pleit voor meer budget voor veiligheidsdiensten om beter en sneller onderzoek te kunnen doen en voor preventieve aanpak van misdaad en criminaliteit.
2. Mensen die hulpdiensten en politie hinderen in hun werkzaamheden worden steviger aangepakt. De straffen hiervoor worden verzwaard.
3. De beloning voor hulpdiensten en politie gaat omhoog en de werkdruk wordt verminderd.
4. Gemeenten moeten meer ondersteuning krijgen van het Rijk om verwarde personen te helpen. Zo kunnen zij mee blijven doen in de samenleving, maar is ook de veiligheid gegarandeerd.
5. DWARS vindt dat ondermijning door drugscriminaliteit harder moet worden aangepakt en dat gemeenten meer middelen moeten krijgen om deze criminaliteit te bestrijden. Daarom is DWARS voor de legalisering en regulering van drugs, zodat deze problemen minder snel ontstaan. Ook moet er meer geld naar Europol en Eurojust om deze problemen op Europees niveau aan te kunnen pakken.
6. Niet iedereen neemt vrijwillig deel aan drugscriminaliteit. Mensen die kwetsbaar zijn om gechanteerd te worden door drugscriminelen moeten worden bijgestaan. Daarnaast zet DWARS in op het verbeteren van de financiële situatie van deze groepen.
7. Cybercrime wordt zo veel mogelijk voorkomen doormiddel van betere voorlichting op scholen en in mediacampagnes. Ook gaat de overheid actief informatie verspreiden over cybercrime. Daarnaast krijgt de cyberafdeling van de politie extra budget om mensen aan te nemen en op te leiden.
8. Inlichtingendiensten mogen alleen informatie en communicatie onderscheppen als er een rechterlijke uitspraak of daadwerkelijke verdenking ligt.
9. Racistisch, seksistisch en religieus geweld zijn ontoelaatbaar en worden nog te weinig als zodanig bijgehouden en aangepakt. Dat moet veranderen. Met meer accurate cijfers moet naar een aanpak bij de bron worden gezocht.
10. Er komt meer aandacht voor huiselijk geweld en er komt structureel meer budget vrij voor hulp in dergelijke situaties. De eigen bijdrage van noodopvang in een blijf-van-mijn-lijfhuis wordt opgeheven en er komt betere financiële hulp voor mensen die in een opvang wonen, maar wel woonlasten hebben.

Buitenland

11. DWARS heeft een pacifistische inslag. Oorlog en andere vormen van geweld zijn altijd afkeurenswaardig en moeten voorkomen worden.

12. Internationale samenwerking kan noodzakelijk zijn om onveiligheid tegen te gaan, bijvoorbeeld bij het voorkomen van terroristische aanslagen en het bestrijden van terroristische netwerken. In deze gevallen mogen inlichtingendiensten en politiediensten in principe samenwerken.
13. Voor de uitwisseling van informatie gelden strengere voorwaarden. Het delen van informatie moet gericht gebeuren, zodat onschuldige burgers buiten schot blijven. Ook deelt Nederland alleen gegevens met landen waar democratische controle en persvrijheid is.
14. Soms zijn interventies een noodzakelijk kwaad als laatste redmiddel. DWARS vindt militaire buitenlandse interventies alleen gerechtvaardigd bij een dreigende genocide en bij het waken over een veilige zone voor onschuldige burgers in een oorlogsgebied. Bij dit soort ingrijpen worden de regels van just war nageleefd.
15. DWARS wil een wereld die vrij is van nucleaire, chemische en biologische wapens. Het gebruik van deze middelen is nooit te rechtvaardigen. Nederland moet actief bijdragen aan het uitbannen van deze wapens. De kernwapens in Volkel worden teruggegeven aan de Verenigde Staten of ontmanteld.
16. Er moet een wereldwijd verbod op killer robots en andere autonome wapens komen. Daarnaast komt er een verbod op het gebruik van drones als wapens.
17. In de nieuwe vorm van oorlogsvoering speelt cyberwarfare een grote rol. DWARS vindt dat Nederland zich hier zowel in nationaal als op Europees niveau tegen moet wapenen. We gebruiken deze technieken niet zelf om andere landen aan te vallen.
18. Omdat de wereld nog niet geweldloos is blijft een mate van defensie voorlopig nodig. In de toekomst zouden defensie-eenheden overbodig moeten zijn en afgeschaft moeten kunnen worden.
19. Er komen wereldwijd ethische kaders voor de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie. Hierin krijgen veiligheid, privacy en transparantie de prioriteit.

Humanitaire noodsituaties

20. Een veilig bestaan is een recht. Bij mensenrechtenschendingen ontstaat onveiligheid en dient de wereldwijde gemeenschap zich kritisch uit te spreken tegen de betreffende overheden. Hierop moeten passende sancties volgen als de situatie verslechtert.
21. Om de veiligheid van iedereen over de hele wereld te kunnen waarborgen, wordt er meer ingezet op duurzame ontwikkelingssamenwerking en komt er extra budget vrij voor natuur- en klimaatrampen.
22. Door te investeren in duurzame ontwikkelingen en diplomatie wordt er aan gewerkt om de wereld veiliger te maken. Wanneer dit niet voldoende effect heeft en mensen toch moeten vluchten, moet er een humaan vluchtelingenbeleid zijn. Geen mens is illegaal.
23. Nederland moet initiatief nemen binnen de Europese Unie om legale vluchtroutes te garanderen en vluchtelingen eerlijk over de lidstaten te verdelen.
24. Niemand vlucht vrijwillig. Daarom vindt DWARS dat er goede faciliteiten in een veilige omgeving moeten zijn voor mensen die in de regio willen blijven. Op deze manier kunnen vluchtelingen sneller herenigd worden met hun families.

Hoofdstuk 12 - Een Wereldwijde Gemeenschap

Voor DWARS is heel duidelijk dat de wereld niet ophoudt bij landsgrenzen, onze idealen doen dat dus ook niet. Solidariteit is juist op internationaal niveau een belangrijke waarde. DWARS streeft naar het realiseren van al haar idealen op wereldwijde schaal, maar kiest ook voor een haalbaar buitenlandbeleid. Mensenrechten moeten het uitgangspunt van internationaal beleid zijn. Daarnaast staan klimaat, natuurbescherming, democratie, eerlijke welvaart en de rechten van vrouwen, LHBTQ+’ers en andere gemarginaliseerde groepen voorop. Internationale solidariteit berust op dialoog en partnerschap, samenwerking en integratie zijn daarom in de basis

wenselijk. We waken voor scheve machtsverhoudingen en voor verlies van democratie. Dialoog en diplomatie zijn de middelen waarmee gewerkt moeten worden, militair ingrijpen is alleen in sommige gevallen een laatste redmiddel.

Wereldburgerschap

1. DWARS vindt dat grenzen niet altijd logisch zijn. Je vrijheid en kansen van moeten niet afhankelijk zijn van binnen welke landsgrenzen je geboren wordt.
2. Er wordt toegewerkt naar een situatie waarin *vrije vestiging* van personen kan plaatsvinden. Daarom werken we aan mondiale veiligheid en stabiliteit.
3. Internationale klimaatrechtvaardigheid is een essentieel onderdeel van internationale solidariteit. *Welvaartsontwikkeling* in armere landen moet opnieuw gestimuleerd worden bij het wegvallen van economische groei door klimaatmaatregelen.

Internationale organisaties

4. Het vetorecht van de permanente leden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN) wordt afgeschaft.
5. Binnen de VN en *regionale intergouvernementele organisaties* wordt actief naar ontwapening, met name van massavernietigingswapens, gestreefd.
6. DWARS is tegen de NAVO in haar huidige vorm. De verplichte afdracht van 2% van het *BNP* draagt niet bij aan een veiligere wereld. De NAVO wordt omgevormd naar een democratische verdragsorganisatie waarbij de daadwerkelijke kosten evenredig verdeeld worden tussen de lidstaten.
7. Regionale organisaties kunnen een effectieve rol spelen bij vredesonderhandelingen, al dan niet met steun van de VN. Bij internationale inmenging in conflicten wordt gekeken of er een primaire rol is voor deze organisaties.
8. Nederland en de Europese Unie gaat actief lobbyen voor hervormingen binnen het *IMF*. Het besluitvormingsproces moet losgekoppeld worden van de financiële bijdragen. Het IMF moet bijdragen aan een stabiele en duurzame wereldeconomie.

Europese Unie en Europa

9. DWARS staat voor een slagvaardiger en democratischer Europa. Verdere integratie en democratische hervormingen zijn hiervoor belangrijk.
10. De vereiste van unanimiteit wordt afgeschaft voor stemmingen in de Europese Raad en de Raad van Ministers.
11. De bevoegdheden en taken van het Europees Parlement (EP) worden uitgebreid. Het EP krijgt recht van initiatief. Ook wordt het parlement verantwoordelijk voor het voordragen van kandidaat-Eurocommissarissen. Het EP krijgt ook de bevoegdheid om individuele Eurocommissarissen af te zetten bij slecht functioneren.
12. De Europese Commissie wordt verkleind. Het is niet nodig dat elke lidstaat altijd een Eurocommissaris levert.
13. Bij Europese verkiezingen komen er gemengde pan-Europese kieslijsten, waarbij kiezers stemmen op een kandidaat uit hun eigen land en op een Europese fractie. Het EP wordt samengesteld naar proporties van de fracties.
14. Het Europees parlement verhuist niet meer maandelijks naar Straatsburg. Iedere vergadering van het parlement vindt voortaan in Brussel plaats.
15. Het Europees Hof van Justitie krijgt meer bevoegdheden om in te grijpen bij schending van de fundamentele Europese waarden, waaronder mensenrechten, democratie, vrijheid van de pers en onafhankelijke rechtspraak. De taak van het opleggen van schorsingen en sancties wordt overgedragen aan het Hof.
16. Uitbreiding van de Europese Unie is geen doel op zich. Waarborgen wat betreft democratie, een gezonde economie, een eerlijke rechtsstaat en respect voor mensenrechten wel. Landen die aan de Europese voorwaarden daarvoor voldoen moeten de kans krijgen via een zorgvuldig toelatingsproces lid te worden.

17. Het gezamenlijk Europees buitenlandbeleid wordt versterkt, zodat Europa gezamenlijk een vuist kan maken voor mensenrechten, tegen klimaatverandering en in kwesties van mondiale veiligheid.
18. De afhankelijkheid van de NAVO wordt afgebouwd door vergaande Europese defensiesamenwerking. Hiertoe worden defensie-eenheden van lidstaten op elkaar afgestemd waardoor zij zich beter kunnen specialiseren. Hierdoor neemt effectiviteit toe en worden overbodige kosten bespaard.
19. De Europese justitiesamenwerking tussen politie, inlichtingen- en douanediens ten wordt verder geïntensiveerd. Wel wordt er rekening gehouden met de privacy van burgers.
20. DWARS staat voor een socialer Europa. Het invoeren van een Europees minimumloon en gestandaardiseerde arbeidsregels zijn daarin belangrijke stappen.
21. Ook worden er Europese minimumtarieven ingevoerd voor vennootschaps-, royalty- en dividendbelasting, om belastingontwijking en onwenselijke onderlinge concurrentie tegen te gaan.
22. De prioriteiten van de EU-begroting liggen structureel verkeerd. Subsidies aan grote landbouwbedrijven moeten snel worden afgebouwd en er moet meer geld komen voor het ondersteunen van klimaatbeleid, opvang en zorg voor vluchtelingen en investeringen in armere regio's.

Conflictsituaties en repressieve regimes

23. Nederlandse ambassades bieden bescherming aan politieke vervolgd en.
24. DWARS vindt dat Nederland bondgenoten moet aanspreken wanneer zij (mede)verantwoordelijk zijn voor proxyoorlogen en de daarbij behorende mensenrechtenschendingen en misdaden tegen de mensheid.
25. Er worden niet langer exportvergunningen voor wapenleveranties verleend aan repressieve regimes.
26. De Europese Unie en Nederland kunnen in het conflict tussen Israël en Palestina een belangrijke rol spelen, vooral omdat ze intensief samenwerken met Israël. DWARS vindt dat Nederland en Europa moeten pleiten voor een twee staten oplossing op basis van de grenzen van voor 1967, waarbij de bezettingen van Palestijns gebied per direct worden beëindigd. Er kan hier druk op worden gezet door het *associatieverdrag* met Israël voorlopig op te schorten en een boycot uit te roepen en te handhaven voor producten uit nederzettingsgebieden.

Internationale handel

27. Nederland streeft naar het internationaal afdwingen van strengere eisen rondom productie: eerlijke lonen, veilige arbeidsomstandigheden en geen kinderarbeid. In Europees verband nemen we hierin het voortouw door in de Europese Unie een verkoopverbod te realiseren voor producten die niet aan deze eisen voldoen.
28. Handels- en investeringsverdragen mogen niet ten koste gaan van democratie en milieu- en sociale standaarden. Daarom is DWARS tegen handelsverdragen zoals *TTIP* en *CETA*.

Ontwikkelingssamenwerking

29. Nederland reserveert 1% van het *BNP* voor ontwikkelingssamenwerking en pleit voor het verhogen van de *OESO*-norm naar 1%. Dit bedrag moet volledig besteed worden aan verbetering van de situatie van mensen in ontwikkelingslanden. Het geld mag niet terecht komen bij Nederlandse bedrijven die dit als een verkapte subsidie opstrijken of besteed worden om migratie naar Nederland te voorkomen.
30. Het Dutch Good Growth Fund helpt alleen Nederlandse investeerders, terwijl ontwikkelingssamenwerking niet gaat om het versterken van Nederlandse handelsbelangen. Daarom wordt dit fonds afgeschaft. Het geld wordt herverdeeld binnen de post ontwikkelingssamenwerking.
31. De besteding van hulp gelden wordt afgestemd met andere landen zodat het geld efficiënter besteed wordt.

32. Duurzaamheid wordt een pijler van ontwikkelingssamenwerking, zowel binnen als buiten de landbouw. Ontwikkelingen die zowel de levensstandaard van mensen verbeteren, als uitstoot en vervuiling verminderen worden gestimuleerd.
33. DWARS staat kritisch tegenover microkredieten. Deze kredieten kunnen bijdragen aan zelfredzaamheid, mits ze onder de juiste voorwaarden worden toegekend. Er moet op landelijke of regionale schaal ingezet blijven worden op ontwikkeling van onderwijs, zorg, bestuur en infrastructuur om armoede daadwerkelijk tegen te gaan.
34. Ontwikkelingssamenwerking mag niet afhankelijk zijn van culturele of religieuze voorwaarden. Alle mensen hebben het recht bevrijd te worden van armoede en onderontwikkeling.

Begrippenlijst

- ACM** – Autoriteit Consument en Markt. Deze houdt toezicht op bedrijven en controleert of zij alle regels naleven.
- AFM** – Autoriteit Financiële Markt. Deze houdt toezicht op banken en andere financiële instellingen.
- Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)** – Wet waarin regels staan over de verwerking van persoonsgegevens.
- AOW** – Algemene Ouderdomswet. De uitkering voor alle ouderen.
- Associatieverdrag** – Een bindende overeenkomst tussen de Europese Unie en een land daarbuiten. Door associatieverdragen wordt het vaak makkelijker om handel te drijven.
- Beslagvrije voet** – Een vastgesteld deel van je vermogen en inkomen waar, als je schulden hebt, de deurwaarder niet aan mag komen.
- Biomassa** – Plantaardig of dierlijk materiaal dat gebruikt kan worden om energie op te wekken door het te verbranden, vergisten of een biobrandstof ervan te maken.
- BNP** – Bruto Nationaal Product, het inkomen van alle Nederlandse staatsburgers bij elkaar in een jaar.
- Broeikasgassen** – Gassen die bijdragen aan het broeikaseffect. De belangrijkste hiervan zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄) en lachgas (N₂O).
- CETA** – Brede Economische en Handelsovereenkomst. Dit is een handelsverdrag tussen de Europese Unie en Canada. Het gaat naast handel ook over (voedsel)veiligheid en duurzaamheid. Vergelijkbaar met TTIP.
- CO₂-afvang** – Het verwijderen van CO₂ uit de lucht of bij een schoorsteen van een fabriek of energiecentrale.
- CO₂-opslag** – Het opslaan van eerder afgevangen CO₂, bijvoorbeeld in planten of een nieuw product.
- ECB/DNB** – De centrale banken van de Europese Unie en Nederland. Controleren de hoeveelheid geld in de economie en werken als bank voor banken.
- Geothermie** – Warmte uit de (diepe) ondergrond. Wordt opgepompt in een geothermiecentrale.
- GGZ** – Geestelijke Gezondheidszorg. Dit is zorg die zich richt op het voorkomen van psychische aandoeningen, het behandelen van mensen met psychische aandoeningen en het ondersteunen van mensen die psychische aandoeningen hebben.
- GMO's** – Genetically Modified Organisms. Dit zijn gewassen die zijn aangepast door middel van technologie die het DNA van de plant aanpast, ook wel genetische modificatie genoemd.
- IMF** – Internationaal Monetair Fonds. Deze VN-organisatie helpt landen die het financieel moeilijk hebben met leningen. Hier staan strenge eisen tegenover.
- Koninkrijk, het** – Het Koninkrijk der Nederlanden is een soevereine staat die bestaat uit vier landen: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Daarbij vallen de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) onder Nederland als bijzondere gemeenten. Met overzeese koninkrijksdelen worden alle gebieden bedoeld buiten Nederland.
- Kostendelersnorm** – Huidige regeling waarbij mensen met een uitkering minder geld van de overheid krijgen als ze met andere mensen wonen.
- LGBTQIA+** – In het Engels 'lesbian, gay, bisexual, transgender, questioning, intersexual, asexual and others'.
- Liberalisatiegrens** – Huidige regeling waarin de huurprijzen boven een bepaald bedrag niet meer vallen onder huurtoeslag en regels voor sociale huur.
- Mededinging** – Concurrentie op de markt tussen bedrijven.

MKB – Midden- en Kleinbedrijf, grofweg alle bedrijven die kleiner zijn dan 250 werknemers.

Monocultuur – Landbouw waarbij slechts één soort gewas op grote schaal wordt verbouwd.

NAVO – Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, een militair bondgenootschap tussen Noord-Amerikaanse en Europese landen.

OESO-norm – De in de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) afgesproken norm, waarin staat dat elk rijk land 0,7% van het BNP moet uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking.

Omgevingswet – Nieuwe wet waarin alle regels voor milieu en omgevingsbeleid worden samengevoegd. De invulling hiervan is per gebied uitgewerkt in een omgevingsvisie en omgevingsverordening.

Openbaar Bestuur – Het openbaar bestuur is alles rondom de overheid, ook semi-overheidsinstellingen die publieke taken uitvoeren en adviescolleges van de regering.

Palliatieve zorg – Zorg in de laatste levensfase, wanneer preventie en genezing niet hebben gewerkt.

PGB – Persoonsgebonden Budget. Een bedrag van de overheid waarmee burgers hun eigen benodigde zorg kunnen samenstellen.

PrEP – Pre-expositie profylaxe is een hiv-remmer om een infectie te voorkomen.

Regionale intergouvernementele organisaties – Dit zijn organisaties waarin landen in een regio van de wereld (bijvoorbeeld Europa of Afrika) samenwerken op basis van een verdrag dat ze hebben gesloten.

Restwarmte – Warmte die in energiecentrale of industrie over is en (ergens anders) gebruikt kan worden.

TBS-behandeling – Een door de rechter opgelegde behandeling van een persoon die een ernstig delict heeft gepleegd en op basis van een psychische stoornis als gevaarlijk wordt beschouwd.

TTIP – Trans-Atlantisch Vrijhandels- en Investeringsverdrag. Dit is een handelsverdrag waarover onderhandeld wordt tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie.

UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen, die mensen o.a. een werkloosheidsuitkering geeft en begeleidt naar passend werk.

Vrije vestiging – Iedereen mag gaan wonen waar men wil.

Wajong – Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten, uitkering voor mensen die al jong (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn.

Warmtenet – Netwerk van leidingen die warm water vervoeren van warmtebronnen (geothermie, industrie, warmtecentrales) naar gebruikers zoals huishoudens.

Welvaartontwikkeling – Toename van welvaart. Welvaart betekent dat je genoeg middelen hebt (geld en andere) om in je behoeften te voorzien en een aangenaam leven te lijden.

WIA – Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen, uitkering bij (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid na ziekte of ongeval.

WMO – Wet Maatschappelijke Ondersteuning. Deze wet moet ervoor zorgen dat burgers die dat nodig hebben geholpen kunnen worden om zo lang mogelijk goed thuis te blijven wonen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van deze wet.

WOB – Wet openbaarheid van bestuur geeft het recht om informatie op te vragen van de overheid.

WOO – Wet open overheid zorgt ervoor dat informatie over de overheid openbaar is, vrij te gebruiken en te verspreiden is.

WW – WerkloosheidsWet, uitkering bij (tijdelijke) werkloosheid.

ZZP – Zelfstandige Zonder Personeel, een kleine onderneming met een eigenaar-werknemer.

Foto's: Rodrigo Flores (omslag), Markus Spiske (hoofdstuk 1), Wouter Ubbink (Hoofdstuk 2, 3, 5, 7, 8, 9 en 12), Nathan Dumlao (hoofdstuk 4), Aaron Burden (hoofdstuk 6), Alex Pasarelu (hoofdstuk 10) en Tim Mossholder (hoofdstuk 11).